BANKGEHEIMEN

Acht bankgroepen en hun verontrustende investeringspraktijken
Netwerk Vlaanderen - November 2007

Inhoudstafel

1. Inleiding 3

2. Reis rond de wereld 4

2.1 Onverantwoorde mijnbouw in India en Zambia (Vedanta Resources) 4
2.2 Wapens leveren aan controversiële regimes (AviChina en EADS) 5
2.3 Conflict en business in de Democratische Republiek Congo (AngloGold Ashanti en Anvil Mining) 7
2.4 Kwik, cyanide en moord in de bergen van Peru (Newmont) 10
2.5 Arbeidsrechten behandelen als een vodje papier (Wal-Mart Stores) 11
2.6 Mijnafval verwoest leven in en rond de rivieren van Papua (Freeport McMoRan & DRD Gold) 13
2.7 Samen met de militaire dictatuur gas winnen in Birma (Total en Petrochina) 15
2.8 De truc met water en goud op de grens van Chili en Argentinië (Barrick Gold) 18
2.9 De wil van de bevolking genegeerd in Guatemala (GoldCorp) 19
2.10 Tsjaad – Kameroen, van trots naar schande. 20

3. De financieringen en investeringen in een notendop 21

3.1 ABN Amro 21
3.2 AXA 22
3.3 Citibank 23
3.4 Deutsche Bank 24
3.5 Dexia 25
3.6 Fortis 26
3.7 ING 27
3.8 KBC 28

4. Tijd voor echte duurzame investeringen 29

Colofon 30

Voetnoten 31

1. Inleiding

Bedrijven doen aan economie, ze zorgen voor werkgelegenheid, bouwen met mensen aan projecten, verspreiden welvaart,… Maar spijtig genoeg is dat maar één kant van de medaille. In alle hoeken van de wereld gaan mensen ook gebukt onder projecten van bedrijven. Sommige bedrijven weigeren immers resoluut rekening te houden met de gevolgen van hun praktijken. Mensen en hun leven lijken soms helemaal niet mee te tellen. Sommige bedrijven worden blijkbaar verblind door hun drang naar meer, meer en nog eens meer winst. En waar privé belangen de overhand nemen zeker als er heel veel geld mee gemoeid is, gaan de meest humane reflexen soms volledig verloren.

Hoe kan je anders verklaren dat een mijnbouwbedrijf probeert goud te winnen in een conflictgebied door samen te werken met een militie waarvan ze weet dat die systematisch moordt, verkracht, plundert en foltert? Hoe kan je er anders bij dat een bedrijf bereid is wapens te leveren aan een land waar een verschrikkelijke burgeroorlog woedt? Hoe kan je anders begrijpen dat mijnbouwbedrijven moedwillig giftig afval lozen in rivieren waarvan de lokale bevolking afhankelijk is voor drink- en irrigatiewater?

De enige uitleg is dat de winst die er te rapen valt belangrijker geacht wordt dan mensenlevens. Maar dan kan je er toch vanuit gaan dat het hier gaat om kleine, louche, duistere, misdadige bedrijfjes die opereren in de grijze zone tussen economie en misdaad? Dat zou inderdaad een logische conclusie zijn, maar het gaat hier meestal om grote, gerenommeerde multinationals. Befaamde en gerespecteerde bedrijven die figureren in het hart van onze economie, en die geen enkel probleem hebben om kapitaal te vinden voor hun activiteiten. Ze kunnen bouwen op een sterke groep van aandeelhouders, investeerders en bankgroepen ongeacht de bedenkelijke en levensbedreigende praktijken die ze er op nahouden.

In dit rapport worden investeringspraktijken onderzocht van acht bankgroepen: ABN Amro, AXA, Citibank, Deutsche Bank, Dexia, Fortis, ING, KBC. Alle acht zijn ze actief op de Belgische markt. Het onderzoek gebeurde aan de hand van een selectie van bedrijven die praktijken hanteren die verwoestend zijn voor mensen en hun leven. Alle acht bankgroepen blijken betrokken te zijn bij de financiering van deze bedrijven.

Dit gebeurt allemaal ondanks de ronkende verklaringen die deze bankgroepen afleggen over maatschappelijk verantwoord investeren en ‘corporate social responsibility’. Die mooie woorden zijn openbaar, maar de echte investeringen van de banken worden angstvallig verscholen als waardevolle bankgeheimen. Dit rapport laat het licht schijnen waar banken liever duisternis zien regeren.

Fasten your seatbelts voor een verontrustende wereldtrip, en reis het geld van deze bankgroepen achterna.

Hoofdstuk 2
Reis rond de wereld

2.1 Onverantwoorde mijnbouw in India en Zambia (Vedanta Resources)

Vedanta Resources is een mijnbouwbedrijf dat op de Londense beurs noteert. De onderneming produceert aluminium, koper, lood en zink. Vedanta staat sterk in India, het thuisland van de oprichter Anil Agarwal, maar is ook actief in Zambia en Australië. Vedanta is een van de meest omstreden mijnbouwbedrijven ter wereld. De onderzoekssite Mines & Communities omschrijft Vedanta als hét voorbeeld van onverantwoorde mijnbouw: *"De manier van werken van Vedanta vertoont een systematisch patroon van miskenning van de wet, het milieu en de mensen. En dat kan geen dag langer getolereerd worden."* [1]

Illegale kaalkap en gedwongen verhuizingen in India

In de Niyamgiri wouden in Lanjigarh, Orissa kapte de onderneming illegaal hectaren bos. Na de kaalkap werd zonder de nodige toelating een aluminium raffinaderij gebouwd. Die raffinaderij zou gevoed moeten worden met bauxiet uit de omliggende bergen. Nochtans is de ecologische en culturele waarde van de Niyamgiri bossen enorm. Olifanten, tijgers, beren, wolven en herten hebben er hun habitat. Ook de Dongria Kondh stam wordt bedreigd door de bauxiet winning van Vedanta in Lanjigarh. De inheemse bevolkingsgroep woont in meer dan 200 nederzettingen op de heuvels die Vedanta wil ontginnen. Rajendra Vadaka van de Dongria Kondh beschrijft het als volgt: *"Niyamgiri is onze god. We leven in deze bergen en zijn ervan afhankelijk. We hebben nergens anders land om van te leven. We zullen Niyamgiri niet verlaten. We zijn een bergvolk, als we naar ergens anders gaan, sterven we."* [2]

Om die reden reisden enkele afgevaardigden van de bevolkingsgroep naar de aandeelhoudersvergadering van Vedanta in London om actie te voeren. [3] Een commissie van het hooggerechtshof in India heeft Vedanta al veroordeeld voor de gevolgen van de bauxietwinning op de inheemse bevolking. [4] Het bedrijf zou al inheemse nederzettingen verplaatst hebben zonder toestemming en zonder de nodige compensatie, wat een inbreuk is op norm 169 van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) voor de bescherming van inheemse volkeren.

Giftig afval in India

Een andere veroordeling liep Vedanta in 2004 op, voor het dumpen van giftig afval van Tuticorin kopersmelterij in Tamil Nadu. De verouderde installatie was in 1994 in Australië op de kop getikt, en de onderneming zocht naar een plek in India om ze te installeren. De staat van Maharashtra gaf geen toelating omdat de smelterij te gevaarlijk was. Uiteindelijk bouwde Vedanta de installatie op in Tamil Nadu op negen kilometer van het biosfeer reservaat 'de Golf van Mannar', en dat in overtreding met natuurbeschermingsvoorschriften. Een werkgroep van het hoogste gerechtshof in India schreef in 2004 dat de afvalverwerking bij de kopersmelterij faalt. Het milieu en de volksgezondheid worden aangetast door het dumpen van giftig afval in de omgeving van de smelterij. [5]

Giftig afval in Zambia

In Zambia tenslotte kwam Vedanta in opspraak omwille van een lek in de dam bij haar Konkola kopermijn.
Op 6 november 2006 kampte het hele Chingola district met een watercrisis, door de vervuiling van de Kafue rivier door Vedanta. Een rivier waarvan 75.000 mensen afhankelijk zijn werd giftig blauw door de vervuiling met kopersulfaat. De vervuiling overschreed meer dan 100 keer de milieunormen voor waterkwaliteit. [6]

Leningen

In april 2007 verstrekte een bankensyndicaat van 15 banken een bruglening van US$ 1,1 miljard aan Vedanta Resources voor een periode van één jaar. De lening werd gebruikt om de overname van het Indiaase mijnbouwbedrijf Sesa Goa te financieren. **ABN Amro** en **Citiban**k waren twee van de vier leiders van dit bankensyndicaat. **ABN Amro**, **Citibank**, en **Fortis** namen deel aan deze financiering voor de volgende bedragen: [7]

ABN Amro	US$	75 miljoen
Citibank	US$	75 miljoen
Fortis	US$	75 miljoen

In augustus 2005 verstrekte een bankensyndicaat van 19 banken een lening van US$ 125 miljoen aan Hindustan Zinc, een dochteronderneming van Vedanta Resources. De lening heeft drie onderdelen, voor respectievelijke periodes van 1,5 jaar, 2,5 jaar en 3,5 jaar. **ABN Amro** was één van de drie leiders van dit bankensyndicaat. **ABN Amro** nam deel aan deze financiering voor US$ 12,5 miljoen. [8]

In augustus 2004 verstrekte een bankensyndicaat van acht banken een lening van Rs. 7 miljard (US$ 151,6 miljoen) aan BALCO, een dochteronderneming van Vedanta Resources. De lening werd gebruikt voor de uitbreiding van de Korba aluminiumsmelterij in India. De lening moet terugbetaald worden in acht kwartalen te beginnen vanaf mei 2009. **ABN Amro** was één van de drie leiders van dit bankensyndicaat. [9]

In juni 2004 verstrekte een bankensyndicaat een lening van US$ 67,6 miljoen voor een periode van drie jaar aan Sterlite Industries, een dochteronderneming van Vedanta Resources. **ABN Amro** was één van de drie leiders van dit bankensyndicaat. [10]

Uitgifte van aandelen en obligaties

In juni 2007 haalde Sterlite Industries, een dochteronderneming van Vedanta Resources, US$ 2.016 miljoen op op de Amerikaanse kapitaalmarkt door de uitgifte van ADR's (American Depositary Receipts). **Citibank** was één van de banken die deze uitgifte regelde voor Sterlite Industries. [11]

In januari 2005 haalde Vedanta Resources US$ 100 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf 5 ½-jarige obligaties uit. **Deutsche Bank** was één van de twee banken die deze obligatie-uitgifte regelden voor Vedanta Resources. **Deutsche Bank** onderschreef deze uitgifte voor US$ 25 miljoen. [12]

In december 2004 haalde Vedanta Resources US$ 500 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf 5 ½-jarige obligaties uit. **Deutsche Bank** en **ABN Amro** waren twee van de drie banken die deze obligatie-uitgifte regelden voor Vedanta Resources. **ABN Amro** en **Deutsche Bank** onderschreven deze uitgifte voor de volgende bedragen: [13]

ABN Amro	US$	212,5 miljoen
Deutsche Bank	US$	212,5 miljoen

In december 2003 werd Vedanta Resources geïntroduceerd op de London Stock Exchange. Vedanta Resources haalde uit deze eerste openbare verkoop van aandelen US$ 825 miljoen kapitaal. Vijf banken waaronder **Citibank** onderschreven deze uitgifte van aandelen. [14]

Aandelen

In het voorjaar van 2007 hadden zeven banken de volgende aandelenbelangen in Vedanta Resources in bezit of in beheer: [15]

ABN Amro	US$	7,8 miljoen	0,08%
AXA	US$	21,9 miljoen	0,21%
Citibank	US$	1,9 miljoen	0,02%
Deutsche Bank	US$	19,0 miljoen	0,19%
Dexia	US$	10,5 miljoen	0,10%
Fortis	US$	0,5 miljoen	0,01%
ING	US$	39,7 miljoen	0,39%

2.2 Wapens leveren aan controversiële regimes (AviChina en EADS)

Militair materiaal voor China, Soedan en Birma (AviChina)

AviChina Industry & Technology (AviChina) is een Chinese producent van auto's, helikopters en vliegtuigen. Volgens officiële informatie gaat het bijna uitsluitend over civiele productie. Maar in de praktijk levert het bedrijf ook militaire producten. Militaire trainingsvliegtuigen en gevechtshelikopters behoren tot het productengamma van AviChina.

AviChina verkoopt het militair materiaal voornamelijk aan de Chinese overheid. Er rust sinds 1989 een embargo van de Europese Unie (EU) op de verkoop van militair materiaal aan China. Vanzelfsprekend hoeft AviChina als Chinees bedrijf niet aan dit embargo te voldoen. Maar investeringen vanuit Europa in AviChina, dat militair materiaal levert aan de Chinese overheid, overtreden de geest van dit EU embargo. [16]

Bovendien bevoorraadt AviChina ook een aantal andere landen met een bedenkelijke mensenrechtenreputatie, repressieve regimes en partijen in aanhoudende gewapende conflicten.

Zes militaire K-8 trainings- en gevechtsvliegtuigen zijn in 2006 geleverd aan Soedan, ook een land waarop een EU wapenembargo rust.[17] Soedan gaat gebukt onder een wrede burgeroorlog, die sinds 2003 al meer dan 200.000 mensen het leven heeft gekost. De Soedanese overheid en de Janjaweed milities worden verantwoordelijk gesteld voor ernstige mensenrechtenschendingen. De Verenigde Naties (VN), die een internationale commissie hebben opgericht om de situatie te onderzoeken, hebben deze zaak voor het

Internationaal Gerechtshof gebracht. [18] Ondertussen kan AviChina toch vanuit haar thuisland wapens leveren aan Soedan.

In 1999 werden 12 K-8 trainings- en gevechtsvliegtuigen geleverd aan het militaire regime in Birma. Birma (ook gekend als Myanmar) wordt geregeerd door een militaire junta die zich onder meer schuldig maakt aan martelingen, standrechtelijke executies en het recruteren van kindsoldaten. De situatie wordt zo ernstig beschouwd dat zowel de VS als de EU wapenembargo's en economische sancties hebben ingesteld tegen het land. [19]

Volgens Jane's Defence behoren verder onder meer Colombia, Egypte, Namibië, Pakistan, Sri Lanka en Zambia tot de afnemers van het bedrijf.

Uitgifte van aandelen

In oktober 2003 werden voor het eerst aandelen van AviChina, dat voorheen een staatsbedrijf was, uitgegeven. In het totaal werden voor HK$ 2 miljard (US$ 248 miljoen) aandelen op de markt gegooid. **ING** regelde samen met Bank of China deze uitgifte voor AviChina. Ook **ABN Amro** onderschreef deze uitgifte. [20]

Europese gevechthelikopters voor Nepal en Birma (EADS)

EADS, de tweede grootste wapenproducent van Europa produceert onder andere kernwapens, gevechtsvliegtuigen, gevechtshelikopters, onbemande vliegtuigen en verschillende types raketten. Het bedrijf bezit ook een belang van 5% in AviChina.

Een dochteronderneming van EADS, Eurocopter, heeft een sleutelrol gespeeld in de overdracht van technologie en productiecapaciteit naar China, India, Zuid-Afrika en Zuid-Korea, nieuwkomers op de markt van gevechtshelikopters. [21]

De Indische Advanced Light Helicopter (ALH) werd ontwikkeld in samenwerking met Eurocopter Duitsland. Deze bevat raketlanceerders uit België, raketten, vuurwapens en motoren uit Frankrijk, remsystemen uit Italië, brandstoftanks en versnellingsbakken uit Groot-Brittannië en beschermingsmateriaal van een Zweeds bedrijf. Volgens de NGO's Amnesty International en Saferworld, kan de geplande verkoop van Indische aanvalshelikopters aan het militaire regime van Birma, het EU wapenembargo dan ook ondermijnen. *"Het EU embargo stelt expliciet dat geen militaire uitrusting, direct of indirect, kan geleverd worden voor gebruik in Birma. Waarom hebben we een wapenembargo als we het niet gaan toepassen of afdwingen?"* stelt Roy Isbister van Saferworld. [22]

Tussen juni 2003 en september 2004 heeft India gevechtshelikopters aan Nepal geleverd. De helikopters zijn geproduceerd door Hindustan Aeronautics in nauwe samenwerking met dezelfde EADS-dochter Eurocopter. Deze transactie is controversieel, gezien het conflict en de grote kans dat dergelijke helikopters gebruikt zouden worden tegen burgers. [23] Sinds 1996 woedt er een burgeroorlog in Nepal die aan zo'n 13.000 mensen het leven heeft gekost. In 2004 zijn een aantal burgers in Nepal gedood en gewond geraakt

in helikopteraanvallen. De Kathmandu Post van 12 januari 2004 berichtte dat een 82-jarige man gedood werd toen het Nepalese leger vanuit een helikopter het dorpje Kaule beschoot. Het Franse persbureau AFP berichtte dat meer dan vijftig mensen, onder wie burgers, gedood zijn bij een aanval met helikopters in het westen van Nepal. [24]

Leningen

In juli 2005 verstrekte een bankensyndicaat van 36 banken een doorlopende kredietfaciliteit van € 3 miljard aan EADS voor een periode van zeven jaar. De faciliteit kan gebruikt worden door EADS om onverwachte uitgaven te betalen of om snel te kunnen reageren op investerings- of overname-opportuniteiten. **ABN Amro** en **Citibank** hoorden beiden bij de leiders van dit bankensyndicaat. **ABN Amro, Citibank, Deutsche Bank, Fortis en ING** namen deel aan deze financiering voor de volgende bedragen: [25]

ABN Amro	€ 145 miljoen
Citibank	€ 145 miljoen
Deutsche Bank	€ 85 miljoen
Fortis	€ 45 miljoen
ING	€ 85 miljoen

Uitgifte van obligaties

In februari 2003 lanceerde EADS een Euro Medium Term Note programma voor een waarde van € 3 miljard. Dankzij dit programma kan het bedrijf regelmatig en zonder een omslachtige procedure obligaties uitgeven op de Europese markt. Tien internationale banken zijn geselecteerd als dealers onder dit programma. Onder hen ook **ABN Amro** en **Deutsche Bank**. Onder dit programma heeft EADS reeds twee maal obligaties uitgegeven voor een totale waarde van € 1,5 miljard. De uitgifte in oktober 2003 van vijftienjarige obligaties voor een waarde van € 500 miljoen werd geregeld door vier banken, waaronder **Citibank**. [26]

EADS heeft een gelijkaardig programma uitgewerkt voor de uitgifte van obligaties op de Franse markt. Acht banken zijn geselecteerd als dealers onder dit programma. Onder hen ook **ING**. Onder dit programma heeft EADS reeds obligaties uitgegeven voor een totale waarde van € 100 miljoen. [27]

Aandelen

In het voorjaar van 2007 hadden zeven banken de volgende aandelenbelangen in EADS in bezit of in beheer: [28]

ABN Amro	US$	31,1 miljoen	0,13%
AXA	US$	240,1 miljoen	0,99%
Deutsche Bank	US$	49,9 miljoen	0,21%
Dexia	US$	1,8 miljoen	0,01%
Fortis	US$	7,4 miljoen	0,03%
ING	US$	42,9 miljoen	0,18%
KBC	US$	3,6 miljoen	0,01%

2.3 Conflict en business in de Democratische Republiek Congo (AngloGold Ashanti en Anvil Mining)

Reeds sinds het midden van de jaren negentig leeft de Democratische Republiek Congo (DRC) in een quasi continue toestand van oorlog. Over gans de DRC hebben al meer dan vier miljoen mensen het leven gelaten in de oorlog met het grootste dodental sinds WO II. De nationale regering krijgt het land maar niet onder controle. Ondertussen wordt het land reeds tientallen jaren beroofd van zijn natuurlijke rijkdommen (goud, kobalt, koper, hout, ….). Niet alleen Congolese regeringsleiders en militaire leiders, maar ook lokale milities en rebellengroeperingen smelten verbonden met buitenlandse ondernemingen om de situatie te verzilveren. Anvil Mining en AngloGold Ashanti zijn slechts twee voorbeelden van praktijken die schering en inslag zijn.

Samenwerken met een moordende militie (AngloGold Ashanti)

In 1996, kort voor de val van president Mobutu, krijgt AngloGold Ashanti de rechten om naar goud te graven in de Ituri regio in het Noordoosten van DRC. De regio is er voor gekend dat het waarschijnlijk 's werelds grootste goudreserves herbergt. De aanhoudende (burger)oorlog in de regio tussen milities gesteund door buurlanden Rwanda en Burundi gooit echter roet in het eten. Etnische zuiveringen, verkrachtingen, folteringen en standrechterlijke executies zijn schering en inslag in het mineraalrijke oosten van de DRC. De milities vechten vooral voor de macht over de goudmijnen en de goudroutes. Met de opbrengsten hiervan kunnen ze zich immers verder verrijken en bewapenen.[29]

In 2003 begint AngloGold Ashanti met de voorbereidingen voor goudwinning in de buurt van de stad Mongbwalu. Na bloedige gevechten tussen juni 2002 en september 2004 die minstens 2.000 mensen het leven kostte, is de stad in handen gevallen van het FNI, een moordende gewapende militie (gesteund door Uganda). In 2005 legt Human Rights Watch in een gedetailleerd rapport bloot hoe AngloGold Ashanti er in slaagde zich een weg te banen naar het goud. Het bedrijf heeft goede contacten opgebouwd met het FNI. Het is FNI-leider, Floribert Njabu, de zelfverklaarde president van Mongbwalu, die persoonlijk AngloGold Ashanti toelaat

op de mijngronden. AngloGold heeft regelmatig meetings gehad met het FNI en heeft ook betalingen gedaan aan het FNI. FNI leden zijn ook gesignaleerd in voertuigen en vliegtuigen van AngloGold Ashanti. Dergelijke businessrelaties met milities die aanhoudend de mensenrechten schenden, zijn vanzelfsprekend ontoelaatbaar. Het is net de toegang tot natuurlijke rijkdommen die dergelijke milities toelaat zich steeds verder te bewapenen.

Leningen

In oktober 2005 verkreeg AngloGold Ashanti voor een periode van twee jaar een doorlopende kredietfaciliteit van US$ 2 miljoen bij Belgolaise Bank, een toenmalige dochteronderneming van **Fortis**. [30]

In januari 2005 verstrekte een bankensyndicaat van twintig banken een doorlopende kredietfaciliteit van US$ 700 miljoen aan AngloGold Ashanti voor een periode van drie jaar. Het bedrijf kan het geld gebruiken voor algemene bedrijfsdoeleinden. **Citibank** en **Deutsche Bank** namen deel aan deze financiering. [31]

Uitgifte van obligaties

In februari 2004 haalde AngloGold Ashanti US$ 1 miljard op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf vijfjarige obligaties uit. Het opgehaalde geld werd gebruikt om bestaande leningen terug te betalen en om de overname van de Ghanese mijngroep Ashanti Goldfields te financieren. **Citibank** en **Deutsche Bank** waren twee van de drie banken die deze obligatie-uitgifte regelden voor AngloGold Ashanti. [32]

Aandelen

In het voorjaar van 2007 hadden zes banken de volgende aandelenbelangen in AngloGold Ashanti in bezit of in beheer: [33]

ABN Amro	US$	0,5 miljoen	0,00%
AXA	US$	4 miljoen	0,04%
Citibank	US$	15,4 miljoen	0,14%
Dexia	US$	1,2 miljoen	0,01%
ING	US$	0,5 miljoen	0,00%
KBC	US$	0,6 miljoen	0,01%

Het Kilwa-incident (Anvil Mining)

Op 14 oktober 2005 probeert een tot dan toe onbekende rebellenbeweging (MRLK) bestaande uit zes (!) mannen het stadje Kilwa te bezetten. In de buurt van het stadje opereert het Australische mijnbedrijf haar Dikulushi mijn. Anvil Mining chartert een vliegtuig en evacueert haar personeel. Hetzelfde vliegtuig keert terug met een troep Congolese militairen. Anvil Mining laat vier medewerkers achter in Kilwa en stuurt een persbericht waarin het stelt dat de situatie binnen de 72 uur opgelost zal zijn. Op 15 oktober arriveert in Kilwa de 62e infantrie brigade van het Congolese leger. Zij hebben zich verplaatst met trucks van Anvil Mining. Wat er dan in Kilwa gebeurt, is horror: het Congolese leger neemt de stad hardhandig terug onder controle. Alle middelen zijn goed: arbitraire aanhoudingen, plunderingen, platbranden van huizen en standrechterlijke executies. Op 16 oktober kan Anvil Mining haar activiteiten verderzetten. Het leger begaat ondertussen zware mensenrechtenschendingen, inclusief standrechterlijke executies, bij huis-aan-huis razzia's. De militairen die deze raid uitvoerden bleven nog negen maanden lang in de regio en bedreigden familieleden van geëxecuteerden om te vermijden dat ze klacht zouden indienen. Volgens het rapport van MONUC (de VN Missie in the Democratische Republiek Congo) werden 72 mensen vermoord in Kilwa tijdens deze moorddadige raids. De generaal van de Congolese brigade bevestigde aan de MONUC dat de operatie gelukt was dankzij de logistieke steun van Anvil Mining. Het MONUC rapport vermeldt het gebruik van de vliegtuigen geleasd door Anvil Mining voor transport van 150 militairen en het gebruik van bedrijfsvoertuigen inclusief chauffeur door het leger van en naar Nsensele, een plaats waar later twee massagraven gevonden worden. Volgens het rapport verschafte Anvil Mining de soldaten ook proviand, en werden sommige militairen ook extra betaald door het bedrijf. Niet alleen heeft Anvil Mining logistieke steun geleverd voor dit bloedbad, maar het bedrijf heeft ook op geen enkel moment melding gemaakt van de moorddadige praktijken van het leger aan de overheid of de VN. [34]

Op 28 juni 2007 wordt voor een militaire rechtbank uitspraak gedaan over de aanklacht tegen negen militairen en drie medewerkers van Anvil Mining voor oorlogsmisdaden. Iedereen wordt vrijgesproken. Voorafgaand aan de uitspraak hadden de Congolese autoriteiten gedurende één jaar alle onderzoeken geblokkeerd en werd de aanklager onder druk gezet om de aantijgingen tegenover de medewerkers van Anvil Mining te laten vallen. Toen de aanklager niet week voor deze druk, werd hij ontboden in Kinshasa. Voor en tijdens het proces werden ooggetuigen en slachtoffers geïntimideerd. Op 17 juli 2007 publiceerden vijf NGO's een rapport dat documenteert wat er allemaal misliep in deze rechtzaak voor een militaire rechtbank. [35]

Ook Louise Arbour, de VN Hoog Commissaris voor Mensenrechten bekritiseerde het proces. Ze stelde bezorgd te zijn over de conclusies van de rechtbank die tegen alle getuigenverklaringen en duidelijke bewijzen in stelde dat de doden gevallen zijn tijdens gevechten en dat er geen sprake was van mensenrechtenschendingen. [36]

Anvil Mining heeft in 2007 haar activiteiten in de Dikulushi mijn uitgebreid. Er wordt nu niet alleen bovengronds, maar ook ondergronds zilver en koper gewonnen. [37]

Leningen

In juni 2006 verkreeg Anvil Mining een doorlopende kredietfaciliteit van US$ 15 miljoen voor een periode van anderhalf jaar. Het geld werd gebruikt voor het terugbetalen van vroegere projectfinancieringen en voor de ontwikkeling en overname van twee nieuwe mijnbouwprojecten in DRC. De lening werd verstrekt door **Fortis** en Banque Commerciale du Congo. [38]

Fortis	US$	12,5 miljoen
Banque Commerciale du Congo	US$	2,5 miljoen

Aandelen

In het voorjaar van 2007 had enkel Deutsche Bank aandelenbelangen in Anvil Mining in bezit of in beheer: [39]

Deutsche Bank	US$ 1,3 miljoen	0,11%

2.4 Kwik, cyanide en moord in de bergen van Peru (Newmont)

Fata Morgana

500.000 ton rots en steen wordt dagelijks opgegraven in de Yanacocha mijn in het noorden van Peru. Een absurde activiteit, zo lijkt wel, ware het niet dat die rotsen vol zitten met goud. Sinds 1993 heeft het Amerikaanse bedrijf Newmont er reeds voor meer dan US$ 7 miljard goud gedolven. Een ware fata morgana dus.

Maar het mijnbouwproject staat sinds het begin onder aanhoudende druk van de plaatselijke bevolking. Niet op zijn minst omdat Newmont cyanide gebruikt om het goud te winnen uit het gedolven erts. Het mijnbouwbedrijf argumenteert dat de cyanideresten bewaard worden in een groot bassin in de bergen dicht bij de mijn. Maar het vertrouwen tussen de bevolking en Newmont is reeds meerdere keren zwaar op de proef gesteld. [40]

Lekkende vrachtwagen

" Als ze me gewoon in het hoofd geschoten hadden, zou ik me beter voelen. Niets kan erger zijn dan mijn dochters zien afzien en hen horen vertellen over de enorme pijn in hun ogen, hun rug, hun hoofd..elke dag opnieuw. Wat moet een vader dan zeggen aan zijn zieke kinderen ? Hoe moet ik uitleggen dat het rijkste mijnbouwbedrijf ter wereld daar op die berg zit en ons niet wil helpen? " Alfonso Charrasco, meer dan drie jaar na het kwiklek dat hem en zijn familie verplichtte hun geboortedorp te verlaten.

De zware trucks die denderen door de straten van de omliggende dorpen zijn reeds lang een doorn in het oog van de plaatselijke bevolking. Het werd er niet beter op toen in juni 2000 een vrachtwagen van de mijn 150 kg kwikzilver verloor over een lengte van 41 kilometer in en rond het dorp Choropampa. Kwikzilver is een giftig bijproduct van de cyanideverwerking die gebruikt wordt om het goud te winnen. Iets later werden vele bewoners in het ziekenhuis opgenomen met ernstige vormen van kwikvergiftiging (oogproblemen, nierproblemen, ..). Ook nu nog zijn de gevolgen ernstig zichtbaar: meer misvormingen bij geboortes, meer miskramen, aanhoudende migraine-aanvallen,… Meer dan 1.000 mensen hebben ondertussen Newmont voor het Amerikaanse gerecht gedaagd voor de opgelopen schade. [41]

Bruine rivieren

In 2002 stierven meer dan 63.000 vissen in de plaatselijke rivieren. Newmont moest later inderdaad toegeven dat de oorzaak een vervuiling was met sedimenten uit de mijn. Niet alleen de vissterfte is een groot probleem, de rivieren zijn ook een belangrijke waterbron voor de bevolking en voor het vee. Sinds de komst van de mijn is het water dat uit de bergen komt bruin en zit het vol met zware metalen uit de mijn. [42]

De heilige berg

In 2004 breidde Newmont haar mijnbouwactiviteiten uit naar de Mount Quilish, vier kilometer naast de bestaande mijn. Mount Quilish werd door de lokale bevolking geëerd als een god, niet op zijn minst omdat het de belangrijkste bron van water is voor de landbouwers in de vallei en voor het stadje Cajamaraca. Deze stap van Newmont was de druppel die de emmer deed overlopen. Grote blokkades werden opgeworpen om de mijnbouw op Mount Quilish stop te zetten. De betogers werden hard aangepakt door de politiemacht. Er viel zelfs een dode. Maar uiteindelijk werd in november 2004 toch een overwinning geboekt. De vergunning voor mijnbouw op Mount Quilish werd niet goedgekeurd, en het bedrijf verontschuldigde zich openlijk voor de gebrekkige consultatie van de plaatselijke gemeenschappen. [43]

Levensgevaarlijk verzet

Maar ondertussen gaat de strijd onverminderd verder.

Newmont heeft zijn oog laten vallen op andere goudaders in de omgeving. En het verzet tegen de uitbreiding van de mijn blijkt niet ongevaarlijk te zijn. Zo werd in november de verzetsleider Father Marco Arana illegaal gevolgd door een man met een camera. Later onderzoek door de politie wees uit dat de cameraman een lid was van Forza, de veiligheidsfirma die de mijn van Newmont beschermt. De priester en een collega-opposante van de milieuorganisatie Grufides werden bovendien met de dood bedreigd. Edmundo Becerra Corina, die regelmatig doodsbedreigingen kreeg omwille van zijn verzet tegen de mijn, werd in november 2006 doodgeschoten in Yanancanchilla. De moord gebeurde enkele dagen voor hij zou gehoord worden door het Peruaanse Ministerie van Mijnen en Energie. [44]

Reformatie

Cajamarca, de stad in de omgeving van de mijn is duidelijk niet meer wat het was. Goudzoekers strijken neer in de stad, en zoeken werk in en rond de mijn. De huurprijzen zijn drastisch gestegen. Het gezapige landbouwersstadje is uit zijn voegen gebarsten. Het bedrijf beweert 1.500 jobs gecreëerd te hebben, maar die jobs zijn vooral ingenomen door inwijkelingen. De criminaliteit in Cajamarca is in opmars. [45]

De komst van de mijn heeft het leven van de bevolking overhoop gegooid: het water is bezoedeld, de landbouw kreunt, de stad heeft een nieuw gezicht gekregen, opposanten worden hardhandig aangepakt en riskeren hun leven, …. En dat alles zonder enige inspraak van de lokale bevolking.

Leningen

In april 2007 verhoogde een bankensyndicaat van 23 banken een doorlopend krediet voor Newmont tot US$ 2 miljard voor een periode van vijf jaar. **Citibank** was één van de banken die deze lening regelde voor Newmont. **Citibank** en **Deutsche Bank** namen deel aan deze financiering. [46]

Uitgifte van obligaties

In juli 2007 haalde Newmont US$ 1.150 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf zevenjarige obligaties uit voor een waarde van US$ 575 miljoen en tienjarige obligaties voor een waarde van 575 miljoen. **Citibank** was één van de banken die deze obligatie-uitgifte regelde voor Newmont. [47]

In maart 2005 haalde Newmont US$ 600 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf dertigjarige obligaties uit. De opbrengsten van deze uitgifte werden gebruikt voor investeringen in lopende projecten en voor algemene bedrijfsdoeleinden. **Citibank** was één van de banken die deze obligatie-uitgifte regelde voor Newmont. **Citibank** onderschreef deze uitgifte voor US$ 252 miljoen. [48]

Aandelen

In het voorjaar van 2007 hadden zeven banken de volgende aandelenbelangen in Newmont in bezit of in beheer: [49]

ABN Amro	US$	3,9 miljoen	0,02%
AXA	US$	33,4 miljoen	0,18%
Deutsche Bank	US$	339,2 miljoen	1,88%
Dexia	US$	0,6 miljoen	0,00%
Fortis	US$	0,2 miljoen	0,00%
ING	US$	36,5 miljoen	0,20%
KBC	US$	0,7 miljoen	0,00%

2.5 Arbeidsrechten behandelen als een vodje papier (Wal-Mart Stores)

Met een jaaromzet van 351 miljard US$ is Wal-Mart de grootste distributieketen ter wereld. De onderneming staat vooral sterk op de Noord-Amerikaanse markt waar ze duizenden supermarkten uitbaat onder de slogan 'Always low prices'.

Anti-syndicaal

Wal-Mart hanteert openlijk een bedrijfsstrategie die indruist tegen internationaal erkende rechten, zoals het recht van werknemers om zich te verenigen en collectief te onderhandelen. Op 1 mei 2007 publiceerde de NGO Human Rights Watch (HRW) het rapport Discounting Rights. Het rapport documenteert de anti-syndicale strategie van Wal-Mart. Hoe komt het dat niet één van Wal-Mart 1.3 miljoen werknemers in de VS erin slaagt collectief te ijveren voor betere arbeidsvoorwaarden? Door de combinatie van legale en illegale tactieken die Wal-Mart gebruikt, stelt de mensenrechtenorganisatie. Wal-Mart censureert vakbondsinformatie, ontslaat vakbondsleden, en sluit zelfs hele vestingen als dat de syndicalisering kan dwarsbomen. Human Rights Watch besluit: *"Het effect van Wal-Mart's antisyndicale tactieken is dat de werknemers hun internationaal erkend recht om zich te organiseren, ontnomen wordt."* [50]

Wal-Mart veroordeeld

De anti-syndicale strategie van Wal-Mart gaat hand in hand met andere schendingen van belangrijke arbeidsrechten. Sinds 2000 werden er 57 rechtzaken door groepen werknemers (class actions) aangespannen tegen Wal-Mart en 292 klachten ingediend bij de National Labour Relations Board (NLRB) over inbreuken op de arbeidswetgeving.[51] Het gaat onder andere over conflicten rond overwerk en correcte verloning, discriminatie tegenover vrouwen en minder-validen, slechte gezondheidsvoorzieningen en ontslag van 'dure' oudere werknemers. De rechtbanken en de NLRB

veroordeelden Wal-Mart meermaals voor die inbreuken op de arbeidswetgeving. [52]

Hoge druk op toeleveranciers

Een ander heikel punt in de bedrijfsstrategie van Wal-Mart is de druk die ze legt op toeleveranciers. De onderneming wil wereldwijd zo goedkoop mogelijk producten inkopen. Door haar grootte heeft ze onevenredig veel macht in de prijsonderhandelingen met lokale toeleveranciers. De managers van die productie-ateliers verleggen de prijsdruk dan maar naar hun eigen werkkrachten. Ze dingen af op de arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden. Daardoor ontstaan typische sweatshop condities: uiterst lage lonen, lange dagen, ongezonde en onveilige werkomstandigheden.

In Bangladesh zijn bijvoorbeeld de lonen in de kledingindustrie in reële termen gehalveerd over de laatste jaren (zie kader). [53] Wal-Mart beweert dat ze de inbreuken van leveranciers op de arbeidswetgeving in lage loon landen niet meer tolereert. Ze organiseert zelf controles om na te gaan of leveranciers belangrijke arbeidsrechtennormen respecteren. [54] Toch tonen verschillende rapporten aan dat er in de praktijk niet genoeg zal veranderen zolang Wal-Mart te hoge druk legt op leveranciers om zo goedkoop mogelijk te produceren. [55]

De Britse ketens Asda (onderdeel van Wal-Mart), Tesco en Primark tekenden alle drie een code waarin ze verklaarden dat de arbeiders bij hun toeleveranciers niet meer dan 48+12 uur mogen werken, dat overwerk vrijwillig zou moeten zijn en dat de werknemers van hun loon moeten kunnen leven. Karen McVeigh, journaliste bij The Guar-dian ging in Bangladesh een kijkje nemen om te zien of de toeleveranciers daadwerkelijk die vrijwillige gedragscodes opvolgen. Uit haar reportage blijkt dat er nog niet veel veranderd is in vergelijking met enkele jaren geleden. Textielarbeiders werken tot 84 uur per week en verdienen dan nog niet genoeg hun gezin te onderhouden. Als het werk overdag niet klaar geraakt, moet er doorgewerkt worden tot de volgende ochtend. De textielwerkers worden onder druk gezet om haast onmogelijke productiedoelstellingen te halen: *"Parvin (25) bedient een naaimachine en maakt Jeans voor Primark. Ze vertelde The Guardian dat ze zag hoe een overste een collega fysiek mishandelde omdat die de minimum doelstelling van 100 jeans broeken in een uur niet haalde."* [56] De zware werkomstandigheden leiden bij verschillende textielwerkers tot aandoeningen zoals nierproblemen, allergieën en aan stress gerelateerde psychische problemen.

Noorwegen desinvesteert

Een gezaghebbende beoordeling van het mensenrechtenbeleid van Wal-Mart komt van de ethische commissie van het Norwegian Government Pension Fund. De vraag die voorlag was of een van de grootste pensioenfondsen ter wereld nog langer in de distributieketen kon investeren, als ze niet wil betrokken zijn bij 'ernstige of systematische' schendingen van de mensenrechten. De ethische commissie bracht de verschillende inbreuken in kaart:

"Het is uitgebreid gedocumenteerd dat Wal-Mart regelmatig minderjarigen tewerkstelt in overtreding met internationale regels, dat de werkomstandigheden bij veel toeleveranciers gevaarlijk en ongezond zijn, dat werknemers gedwongen worden tot overwerk zonder vergoeding, dat er loondiscriminatie is tegen vrouwen, dat alle pogingen van werknemers om een vakbond te vormen worden geboycot en dat tenslotte werknemers in sommige gevallen onredelijk worden gestraft en in de bedrijfsgebouwen worden opgesloten." [57]

Op basis van die schendingen van de arbeidsrechten binnen Wal-Mart en bij haar toeleveranciers, komt de ethische commissie tot een ongemeen scherpe beoordeling:

"Wat naar de mening van het comité het geval Wal-Mart speciaal maakt is de som van de schendingen van standaarden, zowel in de bedrijfsvoering binnen de onderneming als bij de toeleveranciers. Het komt naar voren als een systematische en geplande praktijk waarbij de onderneming op of onder de grens van de aanvaarde arbeidsrechtennormen werkt. Veel van de schendingen zijn ernstig, de meeste gebeuren systematisch, en alles tezamen vormen ze een beeld van een onderneming wiens activiteiten het gebrek aan wil weerspiegelen om iets te doen aan de schendingen van standaarden in de bedrijfsvoering." [58]

Uitgifte van obligaties

In april 2007 haalde Wal-Mart US$ 2.250 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf vijfjarige obligaties uit voor een waarde van US$ 500 miljoen, tienjarige obligaties voor een waarde van 1 miljard en twintigjarige obligaties voor een waarde van US$ 750 miljoen. Het opgehaalde geld werd gebruikt om bestaande schulden af te lossen. **Deutsche Bank** was één van de banken die deze obligatie-uitgifte regelde voor Wal-Mart. **Citibank** en **Deutsche Bank** onderschreven deze uitgifte voor de volgende bedragen: [59]

Citibank	US$ 112,5 miljoen
Deutsche Bank	US$ 450 miljoen

In december 2006 haalde Wal-Mart £ 1 miljard op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf 32-jarige obligaties uit. Het opgehaalde geld kan gebruikt worden voor algemene bedrijfsdoeleinden. **Citibank** was één van de banken die deze obligatie-uitgifte regelde voor Wal-Mart. **Citibank** en **Deutsche Bank** onderschreven deze uitgifte voor de volgende bedragen: [60]

Citibank	£ 250 miljoen
Deutsche Bank	£ 80 miljoen

In augustus 2005 haalde Wal-Mart US$ 2,5 miljard op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf 32-jarige obligaties uit. Het opgehaalde geld werd gebruikt om bestaande schulden af

te betalen en voor algemene bedrijfsdoeleinden. **Citibank** en **Deutsche Bank** onderschreven deze uitgifte voor de volgende bedragen: [61]

Citibank	US$	150 miljoen
Deutsche Bank	US$	150 miljoen

In juni 2005 haalde Wal-Mart US$ 2 miljard op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf vijfjarige obligaties uit voor een waarde van US$ 1.250 miljoen en tienjarige obligaties voor een waarde van US$ 750 miljoen. Het opgehaalde geld werd gebruikt om bestaande schulden af te lossen en voor algemene bedrijfsdoeleinden. **Citibank** was één van de banken die deze obligatie-uitgifte regelde voor Wal-Mart. **Citibank** onderschreef deze uitgifte voor US$ 600 miljoen. [62]

In januari 2005 haalde Wal-Mart US$ 1 miljard op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf vijfjarige obligaties uit. Het opgehaalde geld werd gebruikt om bestaande schulden af te betalen en voor algemene bedrijfsdoeleinden. **Citibank** onderschreef deze uitgifte voor US$ 120 miljoen. [63]

In september 2004 haalde Wal-Mart £ 1 miljard op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf 31-jarige obligaties uit. Het opgehaalde geld werd gebruikt voor algemene bedrijfsdoeleinden. **Deutsche Bank** onderschreef deze uitgifte voor £ 400 miljoen. [64]

Aandelen

In het voorjaar van 2007 hadden acht banken de volgende aandelenbelangen in Wal-Mart in bezit of in beheer: [65]

ABN Amro	US$	133,5 miljoen	0,07%
AXA	US$	501,4 miljoen	0,28%
Citibank	US$	269,2 miljoen	0,15%
Deutsche Bank	US$	877,5 miljoen	0,49%
Dexia	US$	53,4 miljoen	0,03%
Fortis	US$	4,2 miljoen	0,00%
ING	US$	132,2 miljoen	0,07%
KBC	US$	43,0 miljoen	0,02%

2.6 Mijnafval verwoest leven in en rond de rivieren van Papua (Freeport McMoRan & DRD Gold)

"Wetenschappers ontdekken paradijs" zo kopten verschillende kranten in februari 2006.[66] Tijdens een expeditie in de bergachtige regenwouden van het eiland Nieuw-Guinea ontdekten wetenschappers honderden nieuwe dier- en plantensoorten. De kranten publiceerden naar aanleiding van de expeditie foto's van kleurrijke vogels, kikkers, vlinders en planten. De ontdekking was niet geheel onverwacht. Nieuw-Guineaheeft een uitzonderlijke biodiversiteit.[67] Er leven tientallen planten- en diersoorten die nergens elders voorkomen. Naast de biodiversiteit is ook de culturele rijkdom indrukwekkend. In het westelijke deel van het eiland, in de Indonesische provincie Papua, zijn 1,5 van de 2,5 miljoen inwoners oorspronkelijke bewoners die maar liefst 250 verschillende talen spreken.

Maar Nieuw-Guinea wekt niet enkel verbazing omwille van haar diverse talen en natuurwaarden. Het is de laatste plaats ter wereld waar een zeer omstreden mijnbouwtechniek nog wordt gebruikt: 'riverine tailings disposal'. Daarbij wordt door chemicaliën vervuild steenpuin rechtstreeks in een rivier gedumpt, in plaats van het gecontroleerd op te slaan. De betrokken mijnbouwbedrijven zijn van plan om nog jarenlang die milieuvervuilende techniek toe te passen in één van de ecologisch waardevolste gebieden ter wereld. De Grasberg mijn en de Tolukuma mijn zijn twee mijnen op Nieuw-Guinea die door hun ongecontroleerde lozingen, mens en natuur in gevaar brengen.

Grasberg mijn (Freeport McMoRan)

De Grasberg mijn is de grootste goudmijn en de derde grootste kopermijn ter wereld. Ze is in handen van PT Freeport Indonesia (91%) en de Indonesische overheid (9%). PT Freeport is een dochteronderneming van Freeport McMoran. Om aan een dagelijkse productie van ongeveer 9.000 ton kopererts te geraken, wordt er 640.000 ton rots afgegraven, waarvan er 240.000 ton effectief wordt bewerkt. Het restproduct van het chemisch ontginningsproces van het erts wordt rechtstreeks in een rivierstelsel gedumpt. Dage-

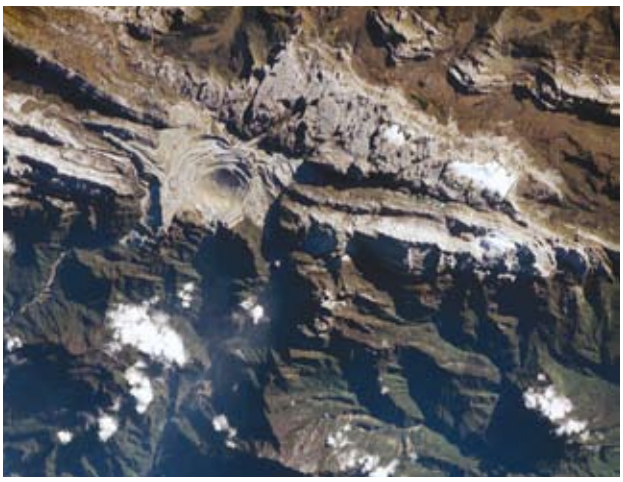

lijks wordt er op die manier 230.000 ton vervuild steenpuin in de Aghawagon rivier geloosd, of 3,25 miljard ton over de hele levensduur van de mijn. [68] Dat vervuild steengruis bevat zware metalen zoals koper, arsenicum, cadmium en mercurium. Het tast het leven aan in de Aghawagon, en in de rivieren waarin ze uitmondt: de Otomana en de Ajkwa. Het gebruik van die rivieren voor visvangst of drinkwater door de lokale bevolking is nu ongewenst, zoniet onmogelijk gemaakt. Volgens een interne nota van het Indonesisch Ministerie voor Milieu van 2000 heeft de dumping van mijnbouwafval in de rivier alle leven gedood. De rivierdelta in het laagland waar het sediment van het mijnafval achterblijft, werd weleer als een habitat met een van de hoogste soortenrijkdom ter wereld beschreven. Nu is het ecosysteem er volledig vernield. [69]

Doordat enorme hoeveelheden sediment achterblijven op de oevers van de rivieren, wordt het regenwoud bovendien aangetast. Op een oppervlakte van meer dan 30 km^2 is de vegetatie al afgestorven. De verwachting is dat 230 km^2 regenwoud verloren zal gaan gedurende de levensduur van de mijn.

Volgens een rapport van Friends of the Earth Indonesia [70], overtreedt Freeport al jaren de milieuwetgeving. Onder andere het dumpen van mijnbouwafval in de rivier en de overschrijding van de normen voor watervervuiling zijn illegaal. Freeport wendt haar politieke en economische invloed aan om niet veroordeeld te worden voor die inbreuken op de wet.

In plaats van Freeport te vervolgen, gebeurt al jarenlang eerder het tegendeel. De overheid neemt het mijnbouwbedrijf in bescherming. Sinds de jaren '70 staan Indonesische militairen in voor de bewaking van de mijnbouwsite. Als gevolg van enkele vragen van pensioenfondsen uit New York, kwam aan het licht dat Freeport jaarlijks rond de 5 miljoen dollar betaalt voor die diensten. Maar Freeport betaalde niet enkel aan officiële instellingen. Het gaf zeker tot en met april 2003 - en mogelijks ook nog daarna - steekpenningen aan individuele militairen en ambtenaren.[71] Moorden en martelingen van de inheemse bevolking nabij de mijn, worden toegeschreven aan de door Freeport omgekochte militairen en politiediensten.

Leningen

In maart 2007 verstrekte een bankensyndicaat van 31 banken een lening van US$ 10 miljard aan Freeport McMoRan. De faciliteit bestaat uit 2 delen: een lening van US$ 2,5 miljard voor een periode van vijf jaar en een lening van US$ 7,5 miljard voor een periode van zeven jaar. De lening werd gebruikt om de overname van de Amerikaanse koperproducent Phelps Dodge te financieren. **ING** nam deel aan deze financiering. In juli 2007 werd deze lening terugbetaald en vervangen door een nieuwe lening van US$ 2,45 miljard.[72]

In maart 2007 verstrekte een bankensyndicaat van 31 banken een doorlopende kredietfaciliteit van US$ 1,5 miljard voor een periode van vijf jaar aan Freeport McMoRan. Ook deze lening werd gebruikt om de overname van de Amerikaanse koperproducent Phelps Dodge te financieren. **ING** nam deel aan deze financiering.[73]

In juli 2006 verstrekte een bankensyndicaat van 17 banken een doorlopend krediet van US$ 465 miljoen voor een periode van drie jaar aan PT Freeport Indonesia, de dochteronderneming van Freeport McMoRan die de Grasbergmijn uitbaat. Het geld kon gebruikt worden voor algemene bedrijfsdoeleinden. **Citibank** en **Deutsche Bank** namen deel aan deze financiering. [74]

Aandelen

In het voorjaar van 2007 hadden acht banken de volgende aandelenbelangen in Freeport McMoRan in bezit of in beheer: [75]

ABN Amro	US$	17,5 miljoen	0,05%
AXA	US$	194,7 miljoen	0,58%
Citibank	US$	156,7 miljoen	0,47%
Deutsche Bank	US$	1063,0 miljoen	3,19%
Dexia	US$	21,0 miljoen	0,06%
Fortis	US$	97,8 miljoen	0,29%
ING	US$	288,2 miljoen	0,86%
KBC	US$	5,6 miljoen	0,02%

Tolukuma mijn (DRD Gold)

De Tolukuma mijn wordt uitgebaat door Emperor Mines. Emperor Mines is voor 78% in handen van DRD Gold, dat genoteerd is op de Zuid-Afrikaanse beurs.

Door een combinatie van ondergrondse ontginning en dagbouw wordt er goud en zilver gewonnen in de Tolukuma mijn. In een procédé waarbij cyanide wordt gebruikt, haalt men de edele metalen uit het erts. Wat rest is erts, chemische producten en water, en dat wordt rechtstreeks geloosd in de Auga rivier. Het gaat over 14.000 ton per maand. [76] Het erts dat in de Tolukuma mijn wordt gewonnen, heeft een hoog gehalte aan zware metalen. Doordat het bewerkte erts in een rivierenstelsel gedumpt wordt, komen grote hoeveelheden van dat gif in de rivieren terecht. Langs de 100 km lange loop van de Auga tussen de mijn en de zee leven naar schatting 10.000 mensen. [77] Ze zijn afhankelijk van visvangst en kleinschalige landbouw. Milieustudies toonden aan dat de mijn onder andere lood, arseen, cadmium, nikkel, koper en chroom in de rivier loost. Jaarlijks wordt er bijvoorbeeld tot 410 kg lood en 205 kg arseen gedumpt. Die giftige stoffen zijn niet enkel schadelijk voor het waterleven, ze accumuleren zich ook in organismen en verspreiden zich zo over het ecosysteem. Ook voor de mens hebben de zware metalen een potentieel dodelijke impact.

Sommige dorpen gebruiken de rivier nog steeds voor drinkwater, omdat ze geen andere mogelijkheden hebben. Nochtans worden de drinkwaternormen voor zware metalen, zoals die van de Wereldgezondheidsorganisatie voor arseen, door de lozingen overschreden. [78]

De ethische commissie van het Noors pensioen fonds concludeert over de Tolukuma mijn: *"Het dumpen van mijnafval in de rivier heeft ervoor gezorgd dat de lokale gemeenschap een belangrijke bron van drinkwater verliest. Het gebruik van het vervuilde water houdt het risico van gezondheidsproblemen in. De mensen raakten erdoor visgronden, wasplaatsen en cultureel belangrijke sites langsheen de rivier kwijt."* [79]

Omwille van hun verantwoordelijkheid voor respectievelijk de Grasberg mijn en de Tolokuma mijn heeft het Noors pensioenfonds Freeport McMoran en DRD Gold al uitgesloten uit haar investeringsuniversum. De ethische commissie van dat fonds besloot dat de ondernemingen zich bewust schuldig maken aan ernstige en onomkeerbare milieuschade.

Uitgifte van aandelen

In mei 2006 haalde Emperor Mines, de dochteronderneming van DRD Gold die de Tolukuma mijn uitbaat, AU$ 40 miljoen (US$ 30,3 miljoen) op op de Australische kapitaalmarkt. Het bedrijf gaf 100 miljoen nieuwe aandelen uit. Het opgehaalde geld werd gebruikt voor algemene bedrijfsdoeleinden. ABN Amro Morgans, een joint venture van **ABN Amro** en Morgans (Australië) was één van de twee banken die deze uitgifte regelde voor Emperor Mines. [80]

Aandelen

In het voorjaar van 2007 hadden vier banken de volgende aandelenbelangen in DRD Gold in bezit of in beheer: [81]

AXA	US$	51.000	0,02%
Citibank	US$	6.000	0,00%
Deutsche Bank	US$	17.000	0,01%
Dexia	US$	494.000	0,24%

2.7 Samen met de militaire dictatuur gas winnen in Birma (Total en Petrochina)

Het Zuidoost Aziatische land Birma is sinds 1962 een militaire dictatuur. In 1990 werden er door een nieuwe generatie militairen verkiezingen gehouden. De stembusslag werd met meer dan 80% van de stemmen gewonnen door de partij van San Suu Kyi, Nobelprijswinnares voor de vrede in 1991. Na de overwinning van Kyi weigerde de militaire junta in Birma de macht over te dragen. Integendeel, de militairen verstevigden hun greep op het land, en vestigden een bloedig bewind. Al jarenlang vinden er de ergste mensenrechtenschendingen plaats. Het leger zet ongeveer 3.000 slaven in voor infrastructuurwerken en het dragen van legermateriaal, de overheid houdt meer dan 10.000 democratische opposanten gevangen en martelt ze. Verschillende ordetroepen verkrachten en vermoorden vrouwen en kinderen. [82]

Het militaire regime haalt haar inkomsten voornamelijk uit de exploitatie van natuurlijke rijkdommen, steeds in een joint venture met buitenlandse ondernemingen. Doordat Birma grote gas-, olie- en houtvoorraden bezit, raakten buitenlandse bedrijven geïnteresseerd in het land. De belangen die onder andere Franse, Russische, Chinese en Indische ondernemingen in Birma aanhouden, leiden er toe dat die landen effectieve economische sancties tegen Birma afremmen. De EU, Rusland en de belangrijkste Aziatische handelspartners gaan niet zo ver als de VS, dat de handel met en investeringen in Birma heeft opgeschort sinds 2003. Noch-

tans is die maatregel van de VS net wat de democratische oppositie van San Suu Kyi vraagt: het droogleggen van de inkomsten van de militaire junta.

De ondernemingen die actief zijn in Birma verantwoorden hun aanwezigheid niet, of ze gebruiken het argument dat hun economische activiteit de bevolking ten goede komt.[83] Er zijn nochtans weinig aanwijzingen dat het land door de aanwezigheid van buitenlandse ondernemingen in de goede richting evolueert. In zijn afsluitend rapport voor de mensenrechtencommissie van de VN, wees Paulo Sergio Pínheiro erop dat de situatie in Birma niet verbetert. *"Gedurende de laatste decennia is de ruimte om werk te maken van civiele en democratische instituties ernstig ingeperkt. Het uitoefenen van fundamentele vrijheden is drastisch aan banden gelegd."* [84]

In een uiterst ongewoon communiqué van 29 juni 2007 stapte het Internationale Rode Kruis af van haar gebruikelijke neutraliteit. Ze concludeerde dat het Birmese regime 'onmetelijk leed' veroorzaakt voor de Birmese burgerbevolking. Onder andere het wijdverspreide gebruik van slaven als hulpjes voor het leger, vindt de hulporganisatie uit Genève zeer zorgwekkend. De slaven lijden onder ondervoeding en uitputting, en worden willekeurig gedood.

De repressie van de protesten van monniken en burgers in het najaar van 2007 heeft opnieuw het ware gelaat van het brutale Birmese regime getoond aan de internationale publieke opinie. Volgens het regime werden er tien mensen gedood, maar volgens de oppositie vonden er meer dan 200 mensen de dood bij de onderdrukking van de protesten. 6000 mensen werden opgesloten. Opvallend is dat de Birmese dictator Shwe na afloop van de protesten aan San Suu Kyi vroeg om de oproep tot economische boycot te laten vallen, vooraleer gesprekken te starten. San Suu Kyi weigerde, maar de vraag wijst er op dat de dictators de investeringsboycot en economische isolatie zien als een aanval op hun machtsbasis.

Yadana en Shwe gas zijn twee gasprojecten in het dictatoriale regime. Het ene voorziet de Birmese dictatuur nu al van aanzienlijke inkomsten, het andere zal dat in de toekomst doen.

Yadana gasontginning (Total)

Het Yadana gasveld bevindt zich in de Andaman zee. Het heeft een voorraad van 150 miljard m^3 gas. In 1992 tekende Total een contract met de Birmese overheid om het gasveld te exploiteren. Het gas wordt ontgonnen door Total, dat hiervoor een joint venture leidt met Unocal (Chevron), het Thaise PTT en MOGE (de Birmese overheid).

Bij de aanleg van de infrastructuur omheen de pijpleiding om het gas naar Thailand te transporteren, schakelde het leger dwangarbeiders in. De militairen begingen ook wreedheden tegen de lokale bevolking, zoals het verkrachten en vermoorden van dorpsbewoners. De betrokken ondernemingen waaronder Total zijn voor die gewelddaden mee verantwoordelijk, omdat ze ervan op de hoogte waren, en de militairen ervoor betaalden. Een rechtbank in de VS stond op het punt om Unocal daarvoor te veroordelen. De bewijsvoering was rond, maar de rechtbank kwam niet tot een veroordeling omdat de onderneming op het nippertje een regeling met de aanklagers trof. [85]

Total wint dagelijks ongeveer 18 miljoen m^3 gas in het Yadana gasveld. Doordat de Birmese overheid als partner in de joint venture een deel van de opbrengsten van die gaswinning opstrijkt, is het Yadana project de grootste inkomstenbron voor de Birmese dictatuur. De jaarlijkse inkomsten van het Yadana project voor de Birmese dictators worden geschat tussen 200 en 450 miljoen dollar. [86]

Uitgiftes van obligaties

Voor haar financiering heeft Total obligatie-uitgifteprogramma's opgezet op verschillende kapitaalmarkten in Australië, Noord-Amerika en Europa. Het Europese Euro Medium Term Note programma van Total is geregeld door **Citibank**. Dankzij dit programma kan het bedrijf regelmatig en zonder een omslachtige procedure obligaties uitgeven op de Europese markt. Acht internationale banken zijn geselecteerd als dealers onder dit programma. Onder hen ook **ABN Amro**, **Citibank** en **Deutsche Bank**. [87]

In mei 2007 haalde Total Capital € 300 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf tienjarige obligaties uit. **ABN Amro** was één van de banken die deze obligatie-uitgifte regelde voor Total. [88]

In oktober 2006 haalde Total Capital € 300 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf vijfjarige obligaties uit. **ABN Amro** regelde deze obligatie-uitgifte voor Total. [89]

In september 2006 haalde Total Capital € 42 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf vijfjarige obligaties uit. **Deutsche Bank** regelde deze obligatie-uitgifte voor Total. [90]

In september 2006 haalde Total Capital € 300 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf vijfjarige obligaties uit. **Citibank** regelde deze obligatie-uitgifte voor Total. [91]

In september 2006 haalde Total Capital Sfr 200 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf achtjarige obligaties uit. **ABN Amro** regelde deze obligatie-uitgifte voor Total. [92]

In mei 2006 haalde Total Capital Sfr 200 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf twaalfjarige obligaties uit. **Deutsche Bank** was één van de banken die deze obligatie-uitgifte regelde voor Total. [93]
Tussen december 2005 en april 2006 haalde Total Capital Sfr 500 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf in die periode vier keer tienjarige obligaties uit. **ABN Amro** regelde deze obligatie-uitgifte voor Total. [94]

In juni 2005 haalde Total Capital Sfr 200 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf zesjarige obligaties uit. **ABN Amro** was één van de banken die deze obligatie-uitgifte regelde voor Total. [95]

In januari 2005 haalde Total Capital A$ 100 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf zesjarige obligaties uit. **Fortis** regelde deze obligatie-uitgifte voor Total. [96]

In oktober 2004 haalde Total Capital Sfr 200 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf achtjarige obligaties uit. **ABN Amro** regelde deze obligatie-uitgifte voor Total. [97]

In maart 2004 haalde Total Capital C$ 100 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf 6 ½ jarige obligaties uit. **Deutsche Bank** regelde deze obligatie-uitgifte voor Total. [98]

In januari 2004 haalde Total Capital € 500 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf zesjarige obligaties uit. **ABN Amro** was één van de banken die deze obligatie-uitgifte regelde voor Total. [99]

Aandelen

In het voorjaar van 2007 hadden acht banken de volgende aandelenbelangen in Total in bezit of in beheer: [100]

ABN Amro	US$	189,5 miljoen	0,11%
AXA	US$	2517,5 miljoen	1,40%
Citibank	US$	39,2 miljoen	0,02%
Deutsche Bank	US$	744,9 miljoen	0,41%
Dexia	US$	204,6 miljoen	0,11%
Fortis	US$	263,0 miljoen	0,15%
ING	US$	687,5miljoen	0,38%
KBC	US$	235,0 miljoen	0,13%

Shwe gasontginning (Petrochina)

Een van de grootste gasreserves voor de Birmese kust bevindt zich in het Shwe gasveld. Het zou gaan over om en bij de 300 miljard kubieke meter onontgonnen gas. Daewoo International leidt een consortium met het Koreaanse KOGAS en de Indische overheidsbedrijven GAIL en ONGC om het gasveld te ontwikkelen. Dat gebeurt natuurlijk in een onvermijdelijke joint venture met de Birmese junta, die ervoor het overheidsbedrijf MOGE inschakelt.

Het gas zou uitgevoerd worden naar China en India. Voor de aanleg van de pijpleidingen naar China en de aankoop van het gas tekende de Birmeese junta en het consortium in december 2005 een memory of understanding met Petrochina.101 GAIL heeft onder andere als contractant het Belgische Suez-Tractebel om de aanleg van de pijplijn voor Birmees gas in India te bestuderen.

Eenmaal het gas ontgonnen wordt, zou het de Birmese dictatuur voorzien van jaarlijkse inkomsten tussen de 580 en 824 miljoen dollar. De proefboringen startten in 2003, en ondertussen onderhandelde de Birmese overheid met India, China en Korea om het gas af te nemen. Gevreesd wordt dat net hetzelfde zal gebeuren als bij de Yadana exploitatie. Enerzijds zware mensenrechtenschendingen bij de aanleg van de pijpleidingen en infrastructuur. Anderzijds een versterking van de positie van de militaire junta door extra inkomsten en gedeelde belangen met de handelspartners. [102]

Uitgifte van aandelen

In september 2005 haalde Petrochina U$ 2,4 miljard op op de kapitaalmarkt. Het bedrijf gaf 3,16 miljard nieuwe aandelen uit. Het opgehaalde geld werd gebruikt voor de ontwikkeling van bedrijfsprojecten en voor overnames. **Citibank** en **Deutsche Bank** waren twee van de drie banken die deze uitgifte regelden voor Petrochina. [103]

Aandelen

In het voorjaar van 2007 hadden acht banken de volgende aandelenbelangen in Petrochina in bezit of in beheer: [104]

ABN Amro	US$	103,5 miljoen	0,34%
AXA	US$	91,0 miljoen	0,30%
Citibank	US$	42,4 miljoen	0,14%
Deutsche Bank	US$	97,3 miljoen	0,32%
Dexia	US$	22,2 miljoen	0,07%
Fortis	US$	84,1 miljoen	0,27%
ING	US$	109,1 miljoen	0,35%
KBC	US$	12,0 miljoen	0,04%

2.8 De truc met water en goud op de grens van Chili en Argentinië (Barrick Gold)

Goud …

Goud, zilver en koper: daar draait het om in het Andesgebergte op een hoogte van 4500 meter aan de grens tussen Argentinië en Chili. Dat is alleszins waar het om draait voor Barrick Gold, de Canadese mijngigant die een 'open pit' mijn genaamd Pacua Lama gaat opstarten op die plek. Pascua Lama heeft een potentieel van 482 ton goud, 19.500 ton zilver en 256.000 ton koper. Op 23 jaar tijd wil Barrick al deze rijkdommen uit de bodem halen. [105]

..ten koste van water

Maar voor de lokale bevolking draait het om water en landbouw, kortom om haar levensonderhoud. Een bonte verzameling van lokale milieuorganisaties, boeren, jongeren, bewoners voert felle protesten tegen de komst van de mijn. De problemen hebben veel te maken met het feit dat drie gletsjers plaats moeten ruimen voor de Pascua Lama mijn van Barrick Gold. Maar natuurlijk gaat het hier niet zomaar om het verwijderen van een berg ijs. Een gans ecosysteem wordt verwoest. De gletsjers zijn een zuivere waterbron voor de rivieren in de Huasco vallei. Het verdwijnen van de gletsjers zal dus de volumes water in de rivieren drastisch verminderen. In droge jaren zorgt het smeltwater van gletsjers voor niet minder dan 60% van het volume water in de rivieren. Economisch zal de regio zwaar te lijden hebben onder het verdwijnen van deze waterbron. De regio is bekend om haar landbouwgewassen. Olijfolie, groenten, fruit en, geitenkaas worden vanuit deze regio geëxporteerd. Maar de ijsmassa's leveren natuurlijk irrigatiewater aan de 70.000 kleine boeren in de vallei van de Huasco. Zonder deze bron staan de landbouwers moeilijke zoniet onmogelijke tijden te wachten. Bovendien zal Barrick Gold voor de goudwinning een chemisch proces gebruiken dat reeds in meerdere landen verboden is. Door het gebruik van dit proces zal het water van de rivieren vergiftigd worden met cyanide en sulfur.

Barrick stelt de wet

Als je beseft hoe meedogenloos deze mijn het leven van meer dan 70.000 mensen zal bemoeilijken, is het bijna niet te begrijpen dat Barrick Gold in 2006 de toestemming kreeg van de Argentijnse en Chileense autoriteiten om de mijn te bouwen. Zeker als je weet dat dit nog maar het begin is van een serie mijnbouwprojecten in de regio, dit alles dankzij het Mijnbouw Integratie Verdrag tussen Argentinië en Chili, dat, weinig verrassend, sterk is gepromoot door Barrick Gold. In 2006 kreeg het Pascua Lama project groen licht onder de voorwaarde dat aan de gletsjers niet zou worden geraakt. Het Chileense Directoraat voor het Water moest ondertussen vaststellen dat er bij de voorbereidende werken al flinke stukken gletsjer zijn verdwenen. Ecologiste Sara Larrain van het Programma voor een Duurzaam Chili herinnert zich: *" In de eerste milieueffectenstudie die in opdracht van Barrick is gemaakt, werden drie gletsjers in de omgeving van de mijn gewoon niet vermeld. Pas na klachten van milieuorganisaties en lokale bewoners kwam er een tweede rapport waarin de drie gletsjers weer opdoken."*

Maar het levert blijkbaar niet veel op, want Barrick Gold is duidelijk weinig bezorgd om de gevolgen voor de lokale bevolking en het ecosysteem. Het bedrijf zal vermoedelijk nog in 2007 de constructie van de mijn aanvatten. [107]

Barrick, dat 27 mijnen in productie bezit, laat ook elders in de wereld haar sporen na. Zo is gerapporteerd over moorden en zware mishandelingen door Barrick's veiligheidsdiensten rond de Porgera mijn in Papoea Nieuw-Guinea. In Australië gebruikt de Lake Cowal mijn enorme hoeveelheden water in een regio die zware droogtes moet ondergaan. [108]

Leningen

In augustus 2006 verstrekte een bankensyndicaat van 19 banken een doorlopende kredietfaciliteit van US$ 1,5 miljard aan Barrick Gold voor een periode van vijf jaar. **Citibank** was één van de leiders van dit bankensyndicaat. Citibank, **Deutsche Bank** en **Fortis** namen deel aan deze financiering voor de volgende bedragen: [109]

Citibank	US$ 150 miljoen
Deutsche Bank	US$ 105 miljoen
Fortis	US$ 25 miljoen

In oktober 2004 verstrekten vier banken een projectfinanciering van US$ 100 miljoen voor negen jaar aan Minera Argentina Gold, een dochteronderneming van Barrick Gold. De financiering is bedoeld voor de ontwikkeling van de Veladero mijn in Argentinië. De Veladero mijn ligt in dezelfde regio als de Pascua Lama mijn. **Fortis** financierde mee voor een bedrag van US$ 25 miljoen. [110]

Uitgifte van obligaties

In november 2004 haalde Barrick Gold US$ 750 miljoen op op de obligatiemarkt. Het bedrijf gaf tienjarige obligaties uit voor een totale waarde van US$ 400 miljoen en dertigjarige obligaties voor een totale waarde van US$ 350 miljoen. **Deutsche Bank** was één van de banken die deze obligatie-uitgifte regelde voor Barrick. **Citibank** en **Deutsche Bank** onderschreven deze uitgifte voor de volgende bedragen: [111]

Citibank	US$	37,5 miljoen
Deutsche Bank	US$	150 miljoen

Aandelen

In het voorjaar van 2007 hadden acht banken de volgende aandelenbelangen in Barrick Gold in bezit of in beheer: [112]

ABN Amro	US$	9,8 miljoen	0,03%
AXA	US$	10,4 miljoen	0,04%
Citibank	US$	74,0 miljoen	0,26%
Deutsche Bank	US$	226,6 miljoen	0,80%
Dexia	US$	0,8 miljoen	0,00%
Fortis	US$	0,2 miljoen	0,00%
ING	US$	2,1 miljoen	0,01%
KBC	US$	1,4 miljoen	0,00%

2.9 De wil van de bevolking genegeerd in Guatemala (GoldCorp)

« De scheuren ontstonden toen het bedrijf bommen of explosieven plaatste. We voelden de aarde schudden en beetje per beetje werden de kleine spleetjes grote scheuren. Ze hebben ons grote schade aangebracht. Voor het bedrijf hier kwam, hadden we geen problemen. We hadden eenvoudige huizen, maar niet zoals nu… Wat mij betreft, wel, ik ben bang, want soms denk ik dat het huis zal instorten op ons hoofd…En het is het enige huis dat we hebben. We kunnen nergens anders heen. » Crisanta Emitaria Hernández Pérez, een inwoonster van het dorp Agel, op 1 kilometer afstand van de Marlin mijn.

Montana Exploradora, een dochteronderneming van het Canadese GoldCorp runt twee mijnen in Guatemala. De Marlin mijn begon met de commerciële productie van goud in oktober 2005. De Cerro Blanco mijn moet nog beginnen met de productie. De mijnen zijn uiterst winstgevend o.a. omdat in Guatemala slechts 1% royalties moeten betaald worden op de natuurlijke rijkdommen die uit de grond gehaald worden. In Canada zou een gelijkaardige mijn 13% royalties moeten betalen.

In de omgeving van de Marlin mijn maakt de bevolking zich zorgen over het giftige cyanide dat gebruikt wordt om zilver en goud te winnen uit het gedolven erts. Daarnaast zullen zware metalen vrijkomen doordat gedolven stenen in aanraking komen met water en lucht. Dit proces, 'acid mine drainage' geheten, is onomkeerbaar. Als gevolg van dit proces zijn grond en water rond mijnen die al decennialang gesloten zijn nog altijd vervuild. Uiteraard houdt deze vervuiling een groot gezondheidsrisico in voor de bevolking. Ook de aanleg van een opvangbekken met afvalwater naast de mijn was niet van die aard om de bevolking gerust te stellen. Op het eind van 2006 bevestigde een onderzoek van het water van de nabijgelegen Tzala rivier in Sipacapa wat de lokale bevolking vreesde : door de drainage van allerlei zware metalen uit de mijn is de rivier zwaar vervuild : 80 keer de normale waarde van koper, 13 keer die van aluminium en 2,5 keer die van mangaan. Door deze vervuiling loopt de bevolking rechtstreeks en groter gevaar op dna mutaties, leverblokkage, huid- en tandziektes, aandoeningen aan het zenuwstelsel, dementie, geheugenverlies enzoverder. De auteur van het onderzoek heeft ernstige bedreigingen ontvangen sinds het publiceren van zijn rapport en heeft het land moeten verlaten.

Nu maakt de bevolking zich grote zorgen om de illegale lozing van restwater uit het opvangbekken. Volgens omwonenden gebeurt dit meestal 's nachts en gedurende periodes met regen. De meest recente onderzoeken van de rivieren in de buurt van de mijn wijzen uit dat het water nog altijd ernstig vervuild is. De bevolking vreest nu de gevolgen voor eigen watervoorziening en voor de irrigatielandbouw.[113]

Bovendien hebben de explosies die nodig zijn om de erts in de mijn vrij te maken in de twee nabijgelegen dorpen Agel en San José Nueva Esperanza al scheuren veroorzaakt in 59 huizen.

Ondertussen hebben de lokale autoriteiten in het westelijk hoogland van Guatemala in de afgelopen twee jaar reeds meerdere consultaties georganiseerd rondom het thema mijnbouw. Telkens sprak de overgrote meerderheid van de bevolking zich uit tegen de komst van nog meer mijnbouwprojecten. De centrale overheid van Guatemala heeft deze uitslagen echter naast zich neergelegd en gaat, tegen de wil van de bevolking in, door met het verstrekken van mijnbouwlicencies aan buitenlandse bedrijven.[114]

Leningen

In mei 2007 verstrekte een bankensyndicaat van twaalf banken een lening van US$ 1,5 miljard aan GoldCorp voor een periode van vijf jaar. De lening vervangt alle uitstaande leningen. Het bedrag kan gebruikt worden om groeimoge-lijkheden te financieren en voor algemene bedrijfsdoel-einden. **Citibank** en **Deutsche Bank** namen deel aan deze financiering. [115]

Aandelen

In het voorjaar van 2007 hadden zeven banken de volgende aandelenbelangen in GoldCorp in bezit of in beheer: [116]

ABN Amro	US$	5,7 miljoen	0,03%
AXA	US$	4,3 miljoen	0,03%
Citibank	US$	55,2 miljoen	0,33%
Deutsche Bank	US$	330,0 miljoen	1,99%
Dexia	US$	1,3 miljoen	0,01%
ING	US$	18,7 miljoen	0,11%
KBC	US$	18,1 miljoen	0,11%

2.10 Tsjaad – Kameroen, van trots naar schande

Het Tsjaad – Kameroen Project ontgint 300 olievelden in het zuiden van Tsjaad en brengt deze olie via een 1070 kilometer lange pijplijn naar Kameroen. Van hier uit wordt het zwarte goud geëxporteerd via de Atlantische kust. Een consortium van bedrijven, geleid door Exxon Mobil, runt dit multimiljarden dollar project.

Bij de Wereldbank, die de private investeerders moest indekken tegen de politieke risico's, waren de verwachtingen aanvankelijk hoog gespannen. Dit zou een modelproject worden die de armoede in de regio zou kunnen terugdringen. Talloze schandalen, schendingen van mensenrechten, gewapende conflicten en een stijgende armoede van de plaatselijke bevolking hebben dit optimisme ondertussen onderuit gehaald. Tsjaad is een typisch voorbeeld van de 'resource curse'. Slecht bestuurde landen met veel natuurlijke rijkdommen worden armer en gewelddadiger dan landen zonder deze rijkdommen.

Publieke en private investeerders hebben de vele waarschuwingen van mensenrechtenorganisaties en milieuverenigingen aan de kant geschoven en zijn toch in het project gestapt. De bevolking van Tsjaad en Kameroen draagt nu dagelijks de gevolgen.

Opgepast, oliepijplijn.

"Vroeger hadden we proper water, maar sinds de pijplijn hebben we alleen nog maar vervuiling", verzucht een vrouw van een dorpje enkele kilometers ten noorden van de Kameroense hoofdstad Yaoundé. De enige waterbron hier is een kleine put naast een teken dat wijst op de aanwezigheid van een ondergrondse pijplijn. Het water lijkt bedekt met een vette laag. Dit is waar de ondervoede, halfnaakte kinderen van het dorp elke dag aanschuiven om water te halen voor hun familie.

De vervuiling van lucht en water, het lozen van gevaarlijk afval en het branden van restgassen dragen bij tot een giftige omgeving in een regio waar de basis gezondheidszorg ontbreekt.

Daarnaast vormt het vernietigen van grond een aanslag op de overlevingskansen van de plaatselijke bewoners. Het boren van oliebronnen en het aanleggen van de pijplijn neemt grote stukken land in beslag dat tot nu toe gebruikt werd als landbouwgrond. Officiële rapporten erkennen dat het project veel meer land heeft in beslag genomen dan oorspronkelijk gepland. Het aantal families die niet meer genoeg land hebben om te overleven is verdrievoudigd. De getroffen mensen krijgen onvoldoende compensatie.[117] Bovendien kunnen de slachtoffers zich juridisch niet verdedigen.[118]

Monddood

Veel ruimte om hiertegen op te komen, is er niet. Activisten die kritisch staan tegenover de pijplijn worden geïntimideerd en gevangen genomen, wat de ruimte voor geweldloos protest wegneemt. Onafhankelijke media worden aangevallen als ze werken rond thema's die te maken hebben met de pijplijn.

De achtergrond van het pijplijnproject in Tsjaad is er één van gewapend conflict in de jaren '80, pogingen van de regering om gewapende politieke groepen te breken en wraakacties op gemeenschappen die ervan beschuldigd worden oppositiegroepen te ondersteunen. In het olierijke zuiden van Tsjaad zijn veel gewapende groepen actief. In 1997 en 1998 vermoordde het leger honderden burgers om de regio van het olieproject te 'pacificeren'.

Ondanks internationaal protest en talloze rapporten over risico's en misbruiken, hebben publieke en private financiers toch de handen in elkaar geslagen om Exxon Mobil en zijn partners van het nodige kapitaal te voorzien. De pijplijn werd in 2003 officieel ingehuldigd.

Leningen

In 2001 werden twee projectfinancieringen van elk US$ 200 miljoen verstrekt aan Exxon Mobil en haar partners voor de ontwikkeling van de Tsjaad – Kameroen oliepijplijn. Deze financieringen werden gedekt door respectievelijk de Franse exportkredietverzekeringsmaatschappij COFACE en de Amerikaanse US-ExIm Bank. **ABN Amro** was de leider van het bankensyndicaat voor de lening onder dekking van Us-ExIm Bank.

Verder leverde IFC, de financieringstak van de Wereldbank ook een projectfinanciering van US$ 100 miljoen.

IFC zorgde ook voor een bijkomende projectfinanciering van US$ 100 miljoen geleverd door een internationaal bankensyndicaat.

Citibank, **Dexia**, **Fortis**, **ING** en **KBC** namen deel aan één of meerdere van deze projectfinancieringen. [119]

Hoofdstuk 3

De financieringen en investeringen in een notendop

3.1. ABN Amro

ABN Amro is betrokken bij leningen voor twee bedrijven: EADS en Vedanta Resources en één project, de Tsjaad-Kameroen pijplijn.

ABN Amro is als investeringsbank betrokken bij de uitgifte van aandelen voor AviChina en DRD Gold (Emperor Mines) en obligaties voor EADS, Total en Vedanta Resources.

ABN Amro heeft aandelenbelangen in bezit of in beheer in tien onderzochte bedrijven voor een totaal bedrag van US$ 503 miljoen.

ABN Amro	Leningen	Uitgifte van aandelen/obligaties	Bezit en beheer van aandelen
AngloGold Ashanti	neen	neen	ja
Anvil Mining	neen	neen	neen
AviChina	neen	ja	neen
Barrick Gold	neen	neen	ja
DRD Gold	neen	ja	neen
EADS	ja	ja	ja
Freeport McMoRan	neen	neen	ja
GoldCorp	neen	neen	ja
Newmont	neen	neen	ja
Petrochina	neen	neen	ja
Total	neen	ja	ja
Tsjaad-Kameroen	ja	neen	neen
Vedanta Resources	ja	ja	ja
Wal-Mart	neen	neen	ja

3.2. AXA

AXA is niet betrokken bij leningen of als investment banker bij uitgiftes van de onderzochte bedrijven. De reden hiervoor is dat deze activiteiten niet of nauwelijks tot de business van AXA behoren.

In elf onderzochte bedrijven heeft AXA aandelenbelangen in bezit of beheer voor een totaal bedrag van US$ 3,6 miljard.

AXA	Leningen	Uitgifte van aandelen/obligaties	Bezit en beheer van aandelen
AngloGold Ashanti	neen	neen	ja
Anvil Mining	neen	neen	neen
AviChina	neen	neen	neen
Barrick Gold	neen	neen	ja
DRD Gold	neen	neen	ja
EADS	neen	neen	ja
Freeport McMoRan	neen	neen	ja
GoldCorp	neen	neen	ja
Newmont	neen	neen	ja
Petrochina	neen	neen	ja
Total	neen	neen	ja
Tsjaad-Kameroen	neen	neen	neen
Vedanta Resources	neen	neen	ja
Wal-Mart	neen	neen	ja

3.3. Citibank

Citibank is betrokken bij leningen voor zeven bedrijven: AngloGold Ashanti, Barrick Gold, EADS, Freeport McMoRan, GoldCorp, Newmont en Vedanta Resources, en één project: Tsjaad-Kameroen pijplijn.

Citibank is als investeringsbank betrokken bij de uitgifte van aandelen voor Petrochina en Vedanta Resources en obligaties voor AngloGold Ashanti, Barrick Gold, EADS, Newmont, Total en Wal-Mart.

Citibank heeft aandelenbelangen in bezit of in beheer in negen onderzochte bedrijven voor een totaal bedrag van US$ 653,8 miljoen.

CITIBANK	Leningen	Uitgifte van aandelen/obligaties	Bezit en beheer van aandelen
AngloGold Ashanti	ja	ja	ja
Anvil Mining	neen	neen	neen
AviChina	neen	neen	neen
Barrick Gold	ja	ja	ja
DRD Gold	neen	neen	ja
EADS	ja	ja	neen
Freeport McMoRan	ja	neen	ja
GoldCorp	ja	neen	ja
Newmont	ja	ja	neen
Petrochina	neen	ja	ja
Total	neen	ja	ja
Tsjaad-Kameroen	ja	neen	neen
Vedanta Resources	ja	ja	ja
Wal-Mart	neen	ja	ja

3.4. Deutsche Bank

Deutsche Bank is betrokken bij leningen voor zes bedrijven : AngloGold Ashanti, Barrick Gold, EADS, Freeport McMoRan, GoldCorp en Newmont.

Deutsche Bank is als investeringsbank betrokken bij de uitgifte van aandelen voor Petrochina en bij de uitgifte van obligaties voor AngloGold Ashanti, Barrick Gold, EADS, Total, Vedanta Resources en Wal-Mart.

Deutsche Bank heeft aandelenbelangen in bezit of in beheer in elf onderzochte bedrijven voor een totaal bedrag van US$ 3,75 miljard.

DEUTSCHE BANK	Leningen	Uitgifte van aandelen/obligaties	Bezit en beheer van aandelen
AngloGold Ashanti	ja	ja	neen
Anvil Mining	neen	neen	ja
AviChina	neen	neen	neen
Barrick Gold	ja	ja	ja
DRD Gold	neen	neen	ja
EADS	ja	ja	ja
Freeport McMoRan	ja	neen	ja
GoldCorp	ja	neen	ja
Newmont	ja	neen	ja
Petrochina	neen	ja	ja
Total	neen	ja	ja
Tsjaad-Kameroen	neen	neen	neen
Vedanta Resources	neen	ja	ja
Wal-Mart	neen	ja	ja

3.5. Dexia

Dexia is niet betrokken bij leningen voor bedrijven en ook niet als investeringsbank bij uitgiftes van bedrijven omdat dit niet tot haar 'core businesses' behoort.

Dexia is betrokken bij de projectlening voor de Tsjaad-Kameroen oliepijplijn.

Dexia heeft aandelenbelangen in bezit of in beheer in elf onderzochte bedrijven, en dit voor een totaal bedrag van US$ 317,8 miljoen.

DEXIA	Leningen	Uitgifte van aandelen/obligaties	Bezit en beheer van aandelen
AngloGold Ashanti	neen	neen	ja
Anvil Mining	neen	neen	neen
AviChina	neen	neen	neen
Barrick Gold	neen	neen	ja
DRD Gold	neen	neen	ja
EADS	neen	neen	ja
Freeport McMoRan	neen	neen	ja
GoldCorp	neen	neen	ja
Newmont	neen	neen	ja
Petrochina	neen	neen	ja
Total	neen	neen	ja
Tsjaad-Kameroen	ja	neen	neen
Vedanta Resources	neen	neen	ja
Wal-Mart	neen	neen	ja

3.6. Fortis

Fortis is betrokken bij leningen voor vijf bedrijven: AngloGold Ashanti, Anvil Mining, Barrick Gold, EADS en Vedanta Resources en één project: de Tsjaad-Kameroen oliepijplijn.

Fortis is betrokken bij de uitgifte van obligaties voor Total.

Fortis heeft aandelenbelangen in bezit of in beheer in acht onderzochte bedrijven, en dit voor een totaal bedrag van US$ 457,4 miljoen.

FORTIS	Leningen	Uitgifte van aandelen/obligaties	Bezit en beheer van aandelen
AngloGold Ashanti	ja	neen	neen
Anvil Mining	ja	neen	neen
AviChina	neen	neen	neen
Barrick Gold	ja	neen	ja
DRD Gold	neen	neen	neen
EADS	ja	neen	ja
Freeport McMoRan	neen	neen	ja
GoldCorp	neen	neen	neen
Newmont	neen	neen	ja
Petrochina	neen	neen	ja
Total	neen	ja	ja
Tsjaad-Kameroen	ja	neen	neen
Vedanta Resources	ja	neen	ja
Wal-Mart	neen	neen	ja

3.7. ING

ING is betrokken bij leningen voor twee bedrijven : EADS en Freeport McMoRan, en voor één project : de Tsjaad-Kameroen oliepijplijn.

ING is als investeringsbank betrokken bij de uitgifte van aandelen voor AviChina en obligaties voor EADS.

ING heeft aandelenbelangen in bezit of in beheer in tien onderzochte bedrijven, en dit voor een totaal bedrag van US$ 1,36 miljard.

ING	Leningen	Uitgifte van aandelen/obligaties	Bezit en beheer van aandelen
AngloGold Ashanti	neen	neen	ja
Anvil Mining	neen	neen	neen
AviChina	neen	ja	neen
Barrick Gold	neen	neen	ja
DRD Gold	neen	neen	neen
EADS	ja	ja	ja
Freeport McMoRan	ja	neen	ja
GoldCorp	neen	neen	ja
Newmont	neen	neen	ja
Petrochina	neen	neen	ja
Total	neen	neen	ja
Tsjaad-Kameroen	ja	neen	neen
Vedanta Resources	neen	neen	ja
Wal-Mart	neen	neen	ja

3.8. KBC

KBC is betrokken bij een lening voor één project, de Tsjaad-Kameroen oliepijplijn.

KBC is niet betrokken als investeringsbank bij uitgiftes van aandelen of obligaties van de onderzochte bedrijven. Deze activiteit behoort immers niet tot haar core business.

KBC heeft aandelenbelangen in bezit of in beheer in negen onderzochte bedrijven, en dit voor een totaal bedrag van US$ 320 miljoen.

KBC	Leningen	Uitgifte van aandelen/obligaties	Bezit en beheer van aandelen
AngloGold Ashanti	neen	neen	ja
Anvil Mining	neen	neen	neen
AviChina	neen	neen	neen
Barrick Gold	neen	neen	ja
DRD Gold	neen	neen	neen
EADS	neen	neen	ja
Freeport McMoRan	neen	neen	ja
GoldCorp	neen	neen	ja
Newmont	neen	neen	ja
Petrochina	neen	neen	ja
Total	neen	neen	ja
Tsjaad-Kameroen	ja	neen	neen
Vedanta Resources	neen	neen	neen
Wal-Mart	neen	neen	ja

Hoofdstuk 4

Tijd voor échte duurzame investeringen

Duurzame ontwikkeling staat hoog op de agenda. Het toenemend bewustzijn over het lot van onze planeet en haar bewoners, zorgt ervoor dat ook veel ondernemingen niet ongevoelig blijven voor deze thematiek. In de financiële sector vertaalt zich dat in nieuwe bankproducten met een meerwaarde voor mens en milieu, en een groeiende wil om duurzaamheidscriteria te integreren in de investeringspolitiek.

Schandvlekken

Het is echter een evolutie die niet zonder interne tegenstellingen verloopt. In dit rapport staan een aantal voorbeelden van projecten en bedrijfspraktijken die mens en milieu schaden. Het zijn schandvlekken op de wereldkaart. Uitgebreide berichtgeving in kranten en op televisie zorgt ervoor dat we er steeds beter van op de hoogte zijn.

Niemand twijfelt nog aan de ware aard van de dictatuur in Birma: een wreedaardig en repressief systeem dat het land van haar rijkdommen beroofd zonder oog te hebben voor de eigen bevolking. De ondernemingen die dat al jarenlang samen met het regime doen, dragen een verpletterende verantwoordelijkheid voor de mistoestanden in het Aziatische land, zoals Nobelprijswinnares Aung San Suu Kyi meermaals beklemtoonde.

De cynische milieuvervuiling door mijnbouwbedrijven, is een ander gekend voorbeeld. Hoewel de techniek van het dumpen van mijnafval in rivieren al lang voorbijgestreefd is, gaan een aantal ondernemingen koppig door met het vergiftigen van mens en natuur.

En toch blijven deze en andere praktijken vlotjes gefinancierd worden. Met zulke bedrijfspraktijken wil je als bankklant of bankmedewerker waarschijnlijk niets te maken hebben. Je wil niet dat je spaargeld ze mogelijk maakt. Je wil ook niet dat de financiële instelling waarvoor je kiest of waarin je werkt, eraan verdient. Het is aan de banken om kleur te bekennen. Niet elke investering die rendeert, is immers verantwoord. Een goed duurzaamheidsbeleid trekt een grens, en zegt ook welke projecten en bedrijfspraktijken níet door de beugel kunnen.

Sterk duurzaam offensief van de banken nodig

De investeringen die aan het licht gebracht werden in dit rapport zijn moeilijk te verantwoorden. Ze brengen ernstige schade toe aan mens en milieu. De opdracht is dan ook duidelijk: maak werk van een echt mens- en milieuvriendelijk investeringsbeleid. Lippendienst bewijzen aan de mensenrechten in ronkende beleidsverklaringen en slim geformuleerde duurzaamheidsrapporten volstaat niet.

In de eerste plaats zullen financiële instellingen een ethisch ondergrens moeten vastleggen. In 'moeilijke' sectoren worden ondernemingen en projecten, alvorens ze voor financiering in aanmerking komen, dan doorgelicht op hun risico's voor mens en milieu. Wie zwaar tekort schiet, en dus beneden de ethische ondergrens valt, wordt niet gefinancierd.
Ondernemingen en projecten die al gefinancierd werden en in opspraak komen, zoals degene in dit dossier, moeten grondig geëvalueerd worden op hun impact op mens en milieu. De financiële instelling kan van de onderneming eisen aan om haar praktijken te veranderen. Als dat niet binnen een redelijke termijn gebeurt, is desinvestering noodzakelijk.

Voor beide processen, zowel het bepalen van een ethische ondergrens als het uitvoeren ervan, wordt van financiële instellingen een helder beleid verwacht, waarover ze in alle openheid communiceren naar de klanten en het personeel.

Investeren en financieren is niet neutraal. Banken kiezen welke projecten gefinancierd worden en welke niet. Het is tijd dat naast de dollartekens ook mens en milieu hun rol opeisen in dit beslissingsproces.

Netwerk Vlaanderen, Brussel, november 2007.

Eindnoten

1. Vedanta update, HYPERLINK http://www.minesandcommunities.org www.minesandcommunities.org, 11 maart 2007.
2. Vedanta Cares?, Action Aid, 2007
3. Mining Giant Faces Tribal Protest, The Independent, 6 augustus 2007.
4. Financiering van enkele controversiële bedrijven door Nederlandse banken, Profundo, Castricum, 9 juni 2007.
5. Delving into Vedanta's Murky Recent History, Roger Moody, The Base Alchemist, 2007.
6. For whom the windfalls – Winners and Losers in the Privatisation of Zambia's Copper, Alastair Fraser en John Lungu, 2007.
7. Vedanta invests in Indian iron ore producer, Rebecca Bream, Financial Times, 25 april 2007; Jaarverslag 2007, Vedanta Resources Plc, Londen, juni 2007; South Asia Syndicated Loans news in brief, Euroweek - Issue: 1014, Londen, 26 juli 2007.
8. India, Euroweek - Issue: 909, Londen, 24 juni 2005; India, Euroweek - Issue: 914, Londen, 29 juli 2005; Indian companies enjoy their power in loan mart, Euroweek - Supplement India in the Capital Markets, Londen, 30 september 2005.
9. Prospectus, Sterlite Industries, Mumbai, 18 juni 2007.
10. India - Loans, Euroweek, Londen, 25 juni 2004; Sterlite to raise $67.6 mln abroad, Reuters, Bombay, 26 juni 2004.
11. Vedanta Resources Plc Announces Sale Of Controlling Interest In Sterlite Gold Ltd, Persbericht Vedanta Resources Plc, Londen, 15 augustus 2007.
12. Persbericht, Vedanta Resources Plc, Londen, 21 januari 2005; Offering Circular, Vedanta Resources Plc, Londen, 27 januari 2005.
13. Vedanta raises $600m through bond issue, Economic Times, Mumbai, 11 december 2004; Vedanta Resources announces US$500 million global bond offering, Press release Vedanta Resources plc, Londen, 13 december 2004; Offering Circular, Vedanta Resources Plc, Londen, 16 december 2004; Record week for Asian high yield with 3 deals worth $1.7bn, Euroweek, Londen, 17 december 2004.
14. Prospectus, Vedanta Resources Plc, Londen, 5 december 2003.
15. Shareworld databank, Thomson Financial, geraadpleegd in september 2007.
16. Website Hongdu Aviation Industry Group (www.hongdu.com.cn), geraadpleegd in april 2007; China aids Iran's Tactical Missile Program, Jane's Defence Weekly, 17 november 2004.
17. Air Forces Monthly, december 2006; SIPRI Arms Transfer Database (www.sipri.org), geraadpleegd in oktober 2007.
18. Darfur, Sudan, International Criminal Court, www.icc-cpi.int/cases/Darfur.html
19. SIPRI Arms Transfer Database (www.sipri.org), geraadpleegd in oktober 2007.
20. China – AviChina Flies, International Financing Review, Londen, 31 oktober 2003; EADS Moves to Boost Ties with China, Financial Times, Londen, 21 oktober 2003; Global Offering, Prospectus AviChina, Beijing, 21 oktober 2003.
21. Arms Without Borders, Why a globalised trade needs global controls, Control Arms Campaign, october 2006
22. EU arms embargo under threat from Myanmar sale, Helena Spongenberg, EU Observer, Brussel, 16 juli 2007; Indian Helicopters for Myanmar: Making a Mockery of the EU Arms Embargo, Amnesty International and Safer World, juli 2007.
23. The EU Code of Conduct fails to prevent French Helicopters being produced under licence in India and transferred to Nepal, Amnesty International, september 2004.
24. 50 Killed in Helicopter Raid on Maoists in Nepal, Agence France Presse, 24 maart 2004.
25. EADS slashes pricing on early refinance, International Financing Review, Londen, 25 juni 2005; France, Euroweek - Issue: 913, Londen, 22 juli 2005; Website EADS (www.eads.net), geraadpleegd in augustus 2007.
26. EADS signs up to EuroMTNs with Barclays, Euroweek - Issue: 787, Londen, 24 januari 2003; EADS orbits EMTN market, International Financing Review, Londen, 1 februari 2003; EADS to initiate Euro Medium Term Note (EMTN) programme with Eurobond benchmark transaction, Persbericht EADS, Amsterdam, 6 februari 2003; Website EADS (www.eads.net), geraadpleegd in augustus 2007.
27. Website EADS (www.eads.net), geraadpleegd in augustus 2006.
28. Shareworld databank, Thomson Financial, geraadpleegd in september 2007.
29. The Curse of Gold, Human Rights Watch, Johannesburg, 2 juni 2005; Solidly Swiss? – Credit Suisse, UBS and the global oil mining and gas industry, Banktrack and Berne Declaration, Geneva, 3 juli 2006.
30. Jaarverslag 2006, AngloGold Ashanti, Johannesburg, maart 2007.
31. Jaarverslag 2006, AngloGold Ashanti, Johannesburg, maart 2007; AngloGold Ashanti Signs New Three-Year US$ 700 Million Revolving Credit Facility, Persbericht AngloGold Ashanti, Johannesburg, 27 januari 2005.
32. Jaarverslag 2006, AngloGold Ashanti, Johannesburg, maart 2007; AngloGold breaks EMEA deadlock, International Finance Review, Londen, 21 februari 2004, AngloGold Limited Announces the Launch of an Offering of US$ 900,000,000 Convertible Bonds Due 2009, Persbericht Anglo-

Gold, Johannesburg, 19 februari 2009; Citibank and Deutsche Win $900m AngloGold Convertible, Financial News, Michigan, 19 februari 2004; InvestSource AM Alert, M2 Presswire, Michigan, 26 februari 2004.

33. Shareworld databank, Thomson Financial, geraadpleegd in september 2007.
34. Kilwa Trial: A Denial of Justice, Global Witness, RAID, ACIDH, ASADHO/KATANGA, 17 juli 2007; Website Anvil Mining (www.anvilmining.com); The kilwa Incident, documentaire Sally Neighbour, Four Corners, 6 juni 2005.
35. Kilwa Trial: A Denial of Justice, Global Witness, RAID, ACIDH, ASADHO/KATANGA, 17 juli 2007.
36. High Commissioner for Human Rights Concerned at Kilwa Military Trial in the Democratic Republic of Congo, persbericht Verenigde Naties, 4 juli 2007.
37. Website Anvil Mining (www.anvilmining.com).
38. Anvil Obtains a US$15 million Facility from Fortis Bank and a C$6 million Facility from Deans Knight, Persbericht Anvil Mining, West Perth, 21 december 2005; Revolving Facility Agreement, Anvil Mining, West Perth, 16 juni 2006; Jaarverslag 2006, Anvil Mining, West Perth, maart 2007.
39. Shareworld databank, Thomson Financial, geraadpleegd in september 2007.
40. The Cost of Gold – Treasure of Yanacocha, Monica Evanchik, The New York Times, 25 november 2005.
41. The Cost of Gold – Treasure of Yanacocha, Monica Evanchik, The New York Times, 25 november 2005; Hands Off – Why International Financial Institutions Must Stop Drilling, Piping and Mining, Friends of the Earth International, Amsterdam, Oktober 2003; Choropampa – The Price of Gold, Documentary by Ernesto Cabellos and Stephanie Boyd, Guarango Film and Video, Peru, November 2002.
42. The Cost of Gold – Treasure of Yanacocha, Monica Evanchik, The New York Times, 25 november 2005.
43. The Cost of Gold – Treasure of Yanacocha, Monica Evanchik, The New York Times, 25 november 2005; Mt. Quilish, Amy Corbin, January 2006; Cajamarca – Peru, Earthworks and Oxfam International, www.nodirtygold.org.
44. Temor por la Seguridad, Amnasty International, 22 november 2006; Oxfam Calls on Newmont Mining Company to Publicly Renounce Human Rights Abuses at Peruvian Gold Mine, Persbericht Oxfam America, 30 juli 2007.
45. The Cost of Gold – Treasure of Yanacocha, Monica Evanchik, The New York Times, 25 november 2005.
46. Jaarverslag 2006, Newmont Mining, Denver, april 2007; Credit Agreement Dated As Of July 30, 2004, as amended and restated as of July 28, 2005, Among Newmont Mining Corporation, Newmont USA Limited, The Lenders Party Hereto And JPMorgan Chase Bank, As Administrative Agent, Newmont Mining, Denver, 28 juli 2005.
47. Form 8-K, Newmont Mining, Denver, 17 juli 2007; Newmont Announces Pricing of Offering of $1.0 Billion Convertible Senior Notes, Persbericht Newmont Mining, Denver, 12 juli 2007.
48. Prospectus Supplement (To Prospectus Dated January 23, 2004) $600,000,000 Newmont Mining Corporation 5.875% Notes due 2035, Newmont Mining, Denver, 17 maart 2005.
49. Shareworld databank, Thomson Financial, geraadpleegd in september 2007.
50. Discounting Rights, Human Rights Watch, mei 2007.
51. National Labour Relation Board: nationaal agentschap in de VS dat waakt over de naleving van wetgeving met betrekking tot de arbeidsrechten.
52. Discounting Rights, Human Rights Watch, mei 2007.
53. The High Price Paid for Cheap UK Clothes, Karen McVeigh, The Guardian, 16 juli 2007.
54. 2005 Report on ethical sourcing. Wal-Mart Stores, Bentonville, 31 juli 2006.
55. Fashion Victims. The true cost of cheap clothes at Primark, Asda and Tesco, War on Want, december 2006; Discounting Rights, Human Rights Watch, mei 2007
56. The High Price Paid for Cheap UK Clothes, Karen McVeigh, The Guardian, 16 juli 2007.
57. Recommendation of 15 November 2005, Council on Ethics to the Government Pension Fund – Global, Oslo, 15 november 2005.
58. Recommendation of 15 November 2005, Council on Ethics to the Government Pension Fund – Global, Oslo, 15 november 2005.
59. Wal-Mart, Euroweek – Issue: 997, Londen, 30 maart 2007; Form 8-K, Company Announcement to the Securities and Exchange Commission, Wal-Mart Stores, Bentonville, 29 maart 2007; $ 2,250,000,000 Wal-Mart Stores, Inc., $500,000,000 5.000% Notes Due 2012, $1,000,000,000 5.375% Notes Due 2017, $750,000,000 5.875% Notes Due 2027, Prospectus Supplement, Wal-Mart Stores, Bentonville, 29 maart 2007.
60. Wal-Mart Stores Inc., Euroweek – Issue: 984, Londen, 15 december 2006.
61. Wal-Mart Delights Investors with 30 Years Blockbuster, Euroweek – Issue: 918, Londen, 26 augustus 2005; Form 8-K, Company Announcement to the Securities and Exchange Commission, Wal-Mart Stores, Bentonville, 24 augustus 2005; $ 2,500,000,000 Wal-Mart Stores, Inc., 5.25% Notes Due 2035, Prospectus Supplement, Wal-Mart Stores, Bentonville, 24 augustus 2005.
62. Floodgates Open as a US High Grade Profit from

Better Rates, Euroweek – Issue: 906, Londen, 3 juni 2005; Form 8-K, Company Announcement to the Securities and Exchange Commission, Wal-Mart Stores, Bentonville, 2 juni 2005; $ 2,000,000,000 Wal-Mart Stores, Inc., $1,250,000,000 4.125% Notes Due 2010, $750,000,000 4.500% Notes Due 2015, Prospectus Supplement, Wal-Mart Stores, Bentonville, 2 juni 2005.

63. Wal Mart's Asia Roadshow Pays of with $1 bln 5 Year under Libor, Euroweek – Issue: 886, Londen, 14 januari 2005; Form 8-K, Company Announcement to the Securities and Exchange Commission, Wal-Mart Stores, Bentonville, 12 januari 2005; $ 1,000,000,000 Wal-Mart Stores, Inc., 4.000% Notes Due 2010, Prospectus Supplement, Wal-Mart Stores, Bentonville, 12 januari 2005.
64. Wal-Mart Stores Inc., Euroweek – Issue: 872, Londen, 24 september 2004; Form 8-K, Company Announcement to the Securities and Exchange Commission, Wal-Mart Stores, Bentonville, 22 september 2005; £ 1,000,000,000 Wal-Mart Stores, Inc., 5.25% Notes Due 2035, Prospectus Supplement, Wal-Mart Stores, Bentonville, 22 september 2004.
65. Shareworld databank, Thomson Financial, geraadpleegd in september 2007.
66. Wetenschappers ontdekken paradijs, De Standaard, 9 februari 2006.
67. zie HYPERLINK http://www.biodiversityhotspots.org www.biodiversityhotspots.org
68. Recommendation of 15 February 2006, Council on Ethics to the Government Pension Fund – Global, Oslo, 15 februari 2006; Financiering van enkele controversiële bedrijven door Nederlandse banken, Profundo, Castricum, 9 juni 2007.
69. Recommendation of 15 February 2006, Council on Ethics to the Government Pension Fund – Global, Oslo, 15 februari 2006.
70. The Environmental Impacts of Freeport-Rio Tinto's Copper and Gold Mining Operation in Papua, Walhi, Jakarta, 2006.
71. Paying for Protection. The Freeport Mine and the Indonesian Security Forces. Global Witness, Washington DC, juli 2005.
72. Freeport McMoRan Copper & Gold Inc. Prices Senior Notes in Conjunction with $17.5 Billion in Financing for Phelps Dodge Acquisition, Persbericht Freeport McMoRan, New Orleans, 15 maart 2007; Credit Agreement Dated as of March 19, 2007, Freeport McMoRan, New Orleans, 19 maart 2007; Freeport McMoRan Copper & Gold Inc. Announces Additional Debt Reduction and Refinancing of Term Loan, Persbericht Freeport McMoRan, Phoenix, 10 juli 2007.
73. Freeport McMoRan Copper & Gold Inc. Prices Senior Notes in Conjunction with $17.5 Billion in Financing for Phelps Dodge Acquisition, Persbericht Freeport McMoRan, New Orleans, 15 maart 2007; Amended and Restated Credit Agreement Dated as of March 19, 2007, Freeport McMoRan, New Orleans, 19 maart 2007.
74. Jaarverslag 2006, Freeport McMoran, New Orleans, februari 2007.
75. Shareworld databank, Thomson Financial, geraadpleegd in september 2007.
76. Recommendation of 24 August 2006, Council on Ethics to the Government Pension Fund – Global, Oslo, 24 augustus 2006.
77. Recommendation of 24 August 2006, Council on Ethics to the Government Pension Fund – Global, Oslo, 24 augustus 2006.
78. Recommendation of 24 August 2006, Council on Ethics to the Government Pension Fund – Global, Oslo, 24 augustus 2006.
79. Recommendation of 24 August 2006, Council on Ethics to the Government Pension Fund – Global, Oslo, 24 augustus 2006.
80. Emperor Raises A$40 Million By Placement, Persbericht Emperor Mines, Spring Hill, 30 mei 2006.
81. Shareworld databank, Thomson Financial, geraadpleegd in september 2007.
82. Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Myanmar, Paulo Sérgio Pinheiro, 12 february 2007; Myanmar: ICRC denounces major and repeated violations of international humanitarian law. International Committee of the Red Cross, 29 juni 2006.
83. "Wat Birma betreft, wordt aan Total gevraagd aan politiek te doen, terwijl de politici zelf nalaten een duidelijk standpunt in te nemen. We zijn er overigens honderd % van overtuigd dat de aanwezigheid van Total positief is voor de bevolking van het land. Zonder Total zou hun toestand minder goed zijn.", uit een interview met François Cornelis, topman van Total, De Standaard 15 mei 2006.
84. Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Myanmar, Paulo Sérgio Pinheiro, 12 february 2007.
85. Recommendation of 14 November 2005, Council on Ethics to the Government Pension Fund – Global, Oslo, 14 november 2006.
86. (Volledig citaat: "The case was resolved by settlement and the merits of the case were therefore not considered, although the judges came close to presuming Unocal's complicity in human rights violations in connection with the construction of the pipeline. This was based on Unocal allegedly having paid for the use of Burmese military forces to attend to pipeline security and construction of infrastructure along the pipeline route, and that they undoubtedly knew that these forces resorted to forced labour and were guilty of murder, rape and so forth. The decision was partly based on testimony of witnesses and reports that persons in

the company's management, on several occasions, had acknowledged that they knew of abuses in connection with the construction project. According to the grounds for the finding in the above-mentioned Unocal case, Total is presumed to have had the same knowledge of, and responsibility for, the human rights violations in connection with the pipeline construction as Unocal. The Council accepts this as a fact. There were procedural reasons why the complaint, which originally referred to Total, Unocal and MOGE alike, only was raised against Unocal.")

87. Recommendation of 14 November 2005, Council on Ethics to the Government Pension Fund – Global, Oslo, 14 november 2006.
88. Prospectus Euro Medium Term Note Programme, Total Capital, Paris, 30 november 2006.
89. Bonds: Total Capital, Euroweek - Issue: 1005, Londen, 25 mei 2007.
90. Bonds: New issues, Euroweek - Issue: 975, Londen, 13 oktober 2006.
91. Bonds: New issues, Euroweek - Issue: 970, Londen, 8 september 2006.
92. Bonds: Total Capital, Euroweek - Issue: 969, Londen, 1 september 2006.
93. Bonds: Total Capital, Euroweek - Issue: 969, Londen, 1 september 2006.
94. Bonds: Total Capital, Euroweek - Issue: 955, Londen, 26 mei 2006.
95. Kotierungsinserat: 2.375% Anleihe 2006–2016 von CHF 200 000 000, Total S.A., Paris, 9 januari 2006; Bonds: New issues, Euroweek - Issue 934, Londen, 16 december 2005; Bonds: New issues, Euroweek - Issue 936, Londen, 13 januari 2006; Bonds: New issues, Euroweek - Issue 949, Londen, 13 april 2006.
96. Bonds: Total Capital, Euroweek- Issue: 907, Londen, 10 juni 2005
97. Bonds: Total Capital, Euroweek - Issue: 885, Londen, 7 januari 2005; Summary of the Week's New Issues, Euroweek - Issue: 920, Londen, 9 september 2005
98. Bonds: Total Capital, Euroweek - Issue: 877, Londen, 29 oktober 2004.
99. Bonds: Total Capital, Euroweek - Issue: 847, Londen, 2 april 2004.
100. Bonds: Total Capital, Euroweek - Issue: 837, Londen, 23 januari 2004.
101. Shareworld databank, Thomson Financial, geraadpleegd in september 2007.
102. Gas deal fuels China's plans for Myanmar, David Fulbrook, The Straits Times, 2 februari 2006
103. Burma: Natural Gas Project Threatens Human Rights, Human Rights Watch, New York, 24 maart 2007.
104. PetroChina breaks record with $2.4bn war chest follow-on, Euroweek - Issue: 919, Londen, 2 september 2005.
105. Shareworld databank, Thomson Financial, geraadpleegd in september 2007.
106. Website Barrick Gold (www.barrick.com)
107. Barrick's Dirty Secrets, Corpwatch, Oakland, mei 2007; Chili wil blauw goud beter beschermen, Daniela Estrada, IPS, Santiago, 13 juni 2007.
108. Barrick's Dirty Secrets, Corpwatch, Oakland, mei 2007; Chili wil blauw goud beter beschermen, Daniela Estrada, IPS, Santiago, 13 juni 2007; Informe de Comisión de Servicio a la III Región, Visita Pascua Lama, Departamento de Hidrologia, Dirección General de Aguas, Ministeria de Obras Públicias, Chili, 12 januari 2005.
109. Barrick's Dirty Secrets, Corpwatch, Oakland, mei 2007.
110. Third Amendment To Credit And Guarantee Agreement, Barrick Gold Corporation, Toronto, 1 augustus 2006.
111. Veladero funds, Project Finance, Londen, oktober 2004.
112. Prospectus Supplement (To Prospectus Dated October 28, 2004) Barrick Gold Corporation US$200,000,000 5.80% Notes Due 2034 And Barrick Gold Finance Company US$200,000,000 5.80% Notes Due 2034 And US$350,000,000 4.875% Notes Due 2014, Barrick Gold Corporation, Toronto, 8 november 2004.
113. Shareworld databank, Thomson Financial, geraadpleegd in september 2007.
114. Turning Down a Gold mine, Dawn Paley, The Tyee, 7 February 2007; Technical Study: Quality of Water of the Tzalá River (municipality of Sipakapa, department of San Marcos, Guatemala), Flaviano Bianchini, 14 december 2006.
115. Flyer once again Shows the Lack of Ethics of Mining-company Montana Exploradora de Guatemala, COPAE, 11 juli 2007; Turning Down a Gold mine, Dawn Paley, The Tyee, 7 February 2007.
116. Credit Agreement, GoldCorp, Toronto, 18 mei 2007; GoldCorp Announces New Credit Facility, Persbericht GoldCorp, Vancouver, 21 mei 2007.
117. Shareworld databank, Thomson Financial, geraadpleegd in september 2007.
118. External Compliance Monitoring Group, Second site Visit, Post-Project Completion November 2005; Chad Export Project, D'Appolonia, Italy, December 2005.
119. Trouble in the Pipeline - The World Bank Said Oil from Chad Would Help the Poor. In Fact, It Has Only Brought More Social Problems to Central Africa, Korinna Horta and Delphine Djiriabe, The Guardian, 17 Januari 2007.
120. IFC Signs Loans for Chad-Cameroon Pipeline Project, Persbericht IFC, Washington DC, 21 juni 2001.

COLOFON

Auteurs
Christophe Scheire, Inez Louwagie en Mathias Bienstman
(Netwerk Vlaanderen vzw)

Het onderzoek voor dit rapport is gebeurd in samenwerking met onderzoeksbureau Profundo

Met dank aan:
Jan Willem van Gelder en Sarah Denie, (Profundo)
Leontien Aarnoudse, (Netwerk Vlaanderen)
Reinhilde Weidacher
Gissela Landa Rivera
David Barnden, (BankTrack)
Karen Hammink en Sander Otten, (Solidaridad)

Eindredactie:
Christophe Scheire (Netwerk Vlaanderen vzw)

Grafische vormgeving
Anne-Mie Carpentier

Verantwoordelijke uitgever
Kristien Vermeersch
Netwerk Vlaanderen vzw
Vooruitgangstraat 333b9
1030 Brussel

November 2007

www.bankgeheimen.be
www.netwerkvlaanderen.be

mijn geld.
goed geweten?

www.bankgeheimen.be

netwerk
Anders omgaan met geld